

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 11 (654)

LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGOJE

ŽEMAITIJOS INOVACIJŲ CENTRO KREIPIMASIS

Rietave įkurtas Žemaitijos inovacijų centras (ŽIC), tęsiantis Mykolo ir Kleopo Oginskių pradėtas naujovių diegimo tradicijas, nešančias šviesą ir išmintį Lietuvos kaimiškųjų gyvenviečių ir miestelių gyventojams. Prisiminkime, kiek kartų, kalbant apie Rietavą, skambėjo žodžiai „pirmasis, pirmoji“: pirmoji elektrinė, pirmoji telefono linija, pirmoji žemės ūkio mokykla ir kt. Pratęskime šią patirtį mūsų laikmečiu.

Žemaitijos inovacijų centrą įkūrė susibūrę vietos smulkieji verslininkai ir ūkininkai, padedami mokslininkų, švietimo ir kultūros darbuotojų. Centro veiklos modelis pagrįstas pažangių Šiaurės Europos šalių patirtimi, pasinaudojant Klaipėdos universiteto ir kitų mokslo centrų baze. Mūsų tikslas – padėti kartu veikti kaimiškųjų vietovių gyventojams, nevyriausybinėms organizacijoms, vietos veiklos grupių nariams, siekiant pagerinti gyvenimo kokybę, sukurti papildomas galimybes dirbti ir užsidirbti veikliams ir kūrybingiems žmonėms, mylintiems savo gimtąjį kraštą, norintiems gyventi darnoje su nuostabi gamta, siekiantiems sveiko ir laimingo gyvenimo Lietuvoje.

Žemaitijos inovacijų centro komanda padeda sistemškai panaudoti vietinius žmonių, gamtos ir ekonomikos išteklius, sukurti pažangius verslus ir naujas dar-

Žemaitijos inovacijų centro komandos dalis: ūkininkai, regionuose dirbantys verslininkai, mokslininkai. J. Jasaičio nuotr.

bo vietas, veiksmingai panaudoti mūsų valstybės ir Europos Sąjungos finansinę paramą. Centro veikla grindžiama tvarios plėtros, žaliosios ir žiedinės ekonomikos principais, įtvirtintais ne tik Lietuvos, bet ir ES bei Jungtinių Tautų strategijose, siekiančiose mažinti klimato kaitą ir aplin-

kos taršą, kurti sveiką ir saugią aplinką.

Centras kuriasi dabar likusiuose tuščiuose Žemaitijos kolegijos ir žemės ūkio mokyklos pastatuose, suteikdamas jiems naują paskirtį. Kviečiame telktis ir aktyviai prisidėti prie bendros veiklos plėtojimo. *Žemaitijos inovacijų centro komanda* ■

Akademininkas Vytautas Antanas Tamošiūnas

ŠIAME NUMERYJE

Mokslininkų pozicija: akad. Jonas Grigas, prof. Jurgita Staniškytė ● 1, 2 p.

Gerovės valstybė ir jos piliečiai ● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai ● 3, 5 p.

Pandemija negali tapti pretekstu pažeidinėti žmogaus teises ● 4 p.

Tarptautinis tyrimas: OLED technologija ir jos pritaikymas ● 5, 6 p.

Tęsiame pasakojimą apie gydytojus – Steigiamojo Seimo narius ● 7, 11 p.

Lietuvos mokslininkų portretai: imunologas prof. Vytautas Antanas Tamošiūnas, visuomenės raidos procesų tyrėjas doc. dr. Algimantas Indriūnas ● 8, 9 p.

Jaunieji tyrėjai apie gamtos įvairovės išsaugojimą ir naujas atokių vietovių perspektyvas ● 10 p.

Kolegų iš Ukrainos žodžiai – neseniai išėjusio profesoriaus Jono Kievišo atminimui ● 12 p.

MOKSLININKO POZICIJA

Ar esame visaverčiai žmonės?

Prof. Jonas Grigas

Prof. Jonas Grigas

Nieškodami semantinės žodžio prasmės, visaverčių laikykime dorą, garbingą, nesavanaudišką ir empatišką žmogų, sau ir visuomenei taikantį žmogui gerąsias vertes. Aristoteliui didžiausias žmogaus gėris buvo teisingas gyvenimas ir geras elgesys. Vokiečių psichologui Erikui Eriksonui didžiausia žmogaus vertė yra išmintis ir sąžiningumas. JAV psichologui Erikui Fromui svarbiausia žmogui yra orientacija į asmeninį tobulėjimą ir meilę, o ne į materialines vertybes ir statusą.

Kitose šalyse teko sutikti daug žmonių, kuriuos drąsiai pavadinčiau visaverčiais. O ar daug Lietuvos žmonių galėtų taip vadintis? Ar daug Seimo narių, ministrų, viceministrų ir verslininkų, sukaupusių didelius turtus,

gali vadintis visaverčiais? Juk turtingas yra tas, kuris daug visko turi savyje. Pavoingas ne turtas, o prisirišimas prie jo. Ar muitininkai, kalėjimų viršininkai, teisiami teisėjai, ministras, kuriuo nepasitiki Prezidentas, bet pasitiki premjeras, ir partijos, kurių pajamos ir atlyginimas už darbą nesiderina, gali vadintis visaverčiais?

Ar partijos, remiančios abejotinos moralės ministrą, yra visaverčės? Ar visaverčiai yra tas partijas remiantys žmonės? Ar valdžios, kurios renkasi ministrus ne pagal kompetenciją, gebėjimą spręsti problemas, o pagal ištikimybę partijai, yra visaverčės? Ar Seimo nariai, už mokesčių mokėtojų pinigų važinėjantys į Zambiją pažiūrėti dramblių ar į Australiją – kengūrų, yra visaverčiai?

■ Nukelta į 2 p.

Karantinas ir kultūros raida

Pokalbis su VDU Menų fakulteto dekane prof. Jurgita Staniškyte

Kultūros sektorius buvo vienas iš tų, kuriuos įvestas karantinas paveikė stipriausiai. Po truputį sugrįšime į koncertų sales, muziejų ekspozicijas ir teatrus, tačiau nežinomybė tarp kūrėjų nėra išsisklaidžiusi. „Kaip ir visame gyvenime, taip ir kūryboje pandemija vieniems suteikia priežastį veikti, kitiems – pasiteisinimą neveikti. Vis dėlto patyrimas, kad socialinis įtrūkis, duobė, atsivėrusi dėl priverstinės fizinės distancijos, gali būti naikinama kūrybiniu bendradarbiavimu, per šiuos mėnesius neabejotinai bus įtvirtintas. Meno galia nukreipti dėmesį nuo slegiančios tikrovės, trumpam nuo jos išsivaduoti yra seniai įrodyta“, – teigia prof. Jurgita Staniškytė.

– Didžiausi išbandymai kultūros sektoriaus laukia po karantino?

– Manau, kad egzistuoja bent du dalykai, kurie tikrai nesikeis, o visa kita galėtų vadinti tiesiog klausimais, kurie dar ilgai kankins kultūros lauko dalyvius. Nors visi suprantame, kad kūrybos procesus, ypač tam tikrose srityse (atlikėjų menai, kinas) karantino suvaržymai neišvengiamai palies, tačiau, nepaisydami nieko, menininkai ir toliau kurs įsivaizduojamus pasaulius, bandys suteikti meninį pavidalą krizės bei traumų išgyvenimams ir savo kūriniuose kritiškai įvertins visa tai, kas vyksta dabar. Vienas dažniausiai šiuo laikotarpiu kartojamų optimistinių pasakojimų yra apie tai, kad V. Šekspyras išgyveno ne vieną maro epidemiją ir jų metu parašė geriausius savo dramas. Tad kūrybos gyvybiškumas išliks.

Antra, akivaizdu, kad menininkai ir kultūros institucijos ir toliau bus priversti įrodinėti savo svarbą bei būtinumą politinės galios laukui. Nors virtualaus kultūros lankomumo skaičiai karantino metu dauginasi dešimtimis kartų, o valstybė stengiasi neatilikti nuo europinių paramos kultūrai standartų, galvojant apie ilgalaikę perspektyvą, būtina burti ir auginti kuo platesnį kultūros „advokatų“ lauką, nes panašu, kad artimiausiais metais jis taps gyvybiškai svarbus.

O klausimų kyla tikrai daug: nuo trumpalaikių organizacinių – kaip kultūros įstaigoms veikti ir kurti saugiai, iki ilgalaikių ekonominių: ar naujai atrastos „skaitmeni-

Prof. Jurgita Staniškytė. Jono Petronio nuotr.

nės“ auditorijos gali bent iš dalies užtikrinti kultūros institucijų ir menininkų finansinį tvarumą; ar srautinės platformos panaikins meno tarpininkus, o privačios interneto platformos, kuriose dabar dauguma skelbia savo kūrybą, neprivatizuos mūsų viešojo gėrio – kultūros ir meno; kaip institucijos ir menininkai susitvarkys su didėjančia globalaus kokybiško internetinio turinio konkurencija. Ir, žinoma, sunkiausiai atsakomi – amžini estetiniai klausimai: kokios naujos kūrybos formos įkūnys ir įprasmins mus taip netikėtai nugalėjusią tikrovę.

– Kaip karantinas gali pakeisti valseybės požiūrį į kultūros finansavimą? Ar kūrėjus ir kultūros įstaigas šis karantinas padarys dar labiau priklausomus nuo valstybinio finansavimo? O gal ši situacija paskatins ieškoti kitų finansavimo šaltinių?

– Suomijos teatro agentūra TINFO apskaičiavo, kad vien per karantino savaitę šalies teatrai prarado 1,7 mln. eurų pelno ir 80,8 tūkst. žiūrovų. „Metropoliteno opera“ skelbia apie šimtamilijoninius nuostolius ir darbuotojų atleidimus. Muziejams JAV atleidžiant darbuotojus, o galerijoms užsidarant, „The New York Magazine“ meno kritikas Jerry Saltz apokaliptinę jauseną dar labiau sutirštino savo straipsnio antrašte „Paskutinės meno pasaulio dienos“.

Ką jau kalbėti apie didelius tarptautinius meno renginius – masinius meno mugių, festivalių, bienalių perkėlimus ir uždarymus „Art Newspaper“ redaktorė Alison Cole įvertino konstatuodama, kad įžengiamieji periodą, kai „mažiau yra daugiau“. Akivaiz-

du, kad taip stipriai nukraujavęs sektorius negali išsiversti be valstybės paramos, ypač turint omenyje tai, kad ekonominės krizės akivaizdoje verslo dėmesio sulaukti bus sunku, o ir jis pats taps konkurentu, grumiantis dėl valstybės išteklių.

Tad šioje situacijoje „alternatyvių finansavimo šaltinių“ laukas labai susiaurėja – visų akys krypstą į publiką. Kultūros lauko atstovai svarsto, kiek publikos, leidus vėl vykdyti veiklą, nepabūgs sugrįžti, pavyzdžiui, į teatro ar filharmonijos sales. Kinijos kultūros institucijų patirtys, bent jau iš karto po karantino apribojimų panaikinimo, buvo lyg ir optimistinės. Kita vertus, jeigu vakcinas atradimas ar koks kitas stebuklas neįvyks per pusmetį, akivaizdu, kad teks ieškoti kitų publikos įtraukimo būdų ir pirmiausia bandyti ją pratinti mokėti už skaitmeninį turinį. O tai tikrai nebus lengva. Britų nacionalinio teatro spektaklis „Frankenšteinas“, režisuotas Danny Boyle su populiariuoju Benedict Cumberbatch pagrindiniame vaidmenyje, per vakarą surinko beveik keturiasdešimt tūkstančių svarų. Spektaklį žiūrėjo keli šimtai tūkstančių žiūrovų.

– Karantino laikotarpiu sulaukėme gerokai daugiau virtualių kultūros sklaidos projektų, parodų ir spektaklių įrašų. Ar radosi naujų kultūros pateikimo formų, kurios, pasibaigus karantinui, galėtų išlaikyti populiarumą? Ar galima tikėtis pokyčių kultūros prieinamume?

– Iš tikrųjų tai, kas vyko kultūros sektoriuje per karantiną, galime pavadinti „skaitmenine karštine“. Internetas sprogo nuo įvairių kūrybinių iniciatyvų: menininkai kėlė savo kūrinius į skaitmenines platformas, institucijos atvėrė savo archyvus publikai, festivaliai vyko srautinių medijų režimu, galerijos kvietė į virtualias parodas, tinkle buvo kuriami bendru žiūrovų ir atlikėjų išgyvenimu paremti spektakliai, menininkai plėtojo įvairias socialines ir edukacines veiklas: nuo nuotolinių pamokų moksleiviams iki knygų pristatymo į namus.

Paradoksalu, bet būtent karantinas priverė meno institucijas visiškai kitaip pa-

žvelgti į kultūros politiką taip mėgstamą „skaitmeninę auditorijų plėtrą“ ir „socialinę atsakomybę“. Tai, kas skambėdavo nuobodžiai ir neįtaigiai biurokratų lūpose, kas neretai susilaukdavo skeptiško požiūrio ir abejonių, karantino tikrovėje tapo „skaitmeniniu spyriu“ ir savotiška neišvengiamybe – interneto platformos tapo vienintele gija, jungiančia menininkus, institucijas ir publiką.

Neabejotinai, tie, kurie įvairiais būdais stengėsi palaikyti socialinį ryšį su žiūrovais virtualioje erdvėje, padėti jiems užsimiršti sunkiu laikotarpiu, dalintis su jais patirtimi ir įdirbiu, rizikavo menine kokybe, medijų netvarumu ir finansais, tačiau, kaip pademonstravo internetinių svetainių lankomumas ir peržiūrų skaičiai, žmonėms to labai reikėjo. Dauguma kūrėjų ar meno institucijų atstovų pripažįsta, kad per karantiną atrasti nauji bendravimo su publika būdai labai pravers ir gyvenime po karantino.

Skaičiau ne vieną interviu su menininkais, kurie teigia, kad pradžioje jiems buvo neįmanu, pavyzdžiui, dainuoti kompiuteriu ekranui, tačiau ilgainiui virtualios grįžtamąjo ryšio galimybės ne vienam pasirodė beesanti daug asmeniškės nei, sakykime, tradiciniame koncerte. Ar toks virtualus kultūros „sprogimas“ slepia pavojų? Be abejo, apie jį jau šiek tiek užsiminiau, tačiau neabejoju, kad karantino metu parodyto solidarumo publika neužmirš.

– Nutolstant nuo ekonominių krizės aspektų, ar šis įtrūkimas įprasto kultūrinio gyvenimo funkcionavime kaip nors paveiks kūrėjų kūrybinius sumanymus? Ar galima laukti kūrybinio palikimo, naujų sumanymų proveržio, kurio, be pandemijos, nebūtų buvę?

– Neabejoju kūrybos gyvybingumu. Taip pat nemanau, kad kartą įžengusi į virtualią erdvę, ji iš jos nebesugrįš. Karantinas tampa puikia galimybe permąstyti socialinę meno misiją, kuri ilgą laiką gražiai atrodė meno teorijoje, o dabar įgavo būtinybės pavidalą. Tad tikiuosi geriausio, nes kūryba, kurią pavyko pamatyti per karantiną, nutiekia viltingai. *Autorė yra VDU Menų fakulteto dekanė*

Ar esame visaverčiai žmonės?

■ Atkelta iš 1 p.

Dešimtmečiais švietimo ir mokslo ministrais buvo skiriami žmonės, neturintys nieko bendra nei su švietimu, nei su mokslu. Sveikatos apsauga ilgai „rūpinosi“ nieko neišmanantys apie mediciną. Ar arogantiški ministrai, valdininkai, politikai ir verslininkai, spinduliuojantys didybe, yra visaverčiai ir kuria gerovės valstybę? Juk ne juose didybė, o jie yra didybėje. Didingas tas, kuris yra paprastas. Kuo didingesnis visavertis žmogus, tuo jis nuolankesnis.

Ar valdžia, kuri mokytojus ir gydytojus, kuriems patiki savo vaikų ateitį, vertina

blogiau už tuos, kuriems patiki savo namų santchniką, yra visavertė? Ar galime tokios valdžios valdomi jaustis saugiai ir pozityviai žiūrėti į ateitį? Ar normalu, kad lietuvių vaikai, gimę ir užaugę Lietuvoje ir išvykę į kitas šalis, praranda prigimtinę teisę būti Lietuvos piliečiais?

Ar žiniasklaida, kuri neinformuoja žmonių apie mokslininkus, savo darbais garsinančius Lietuvą pasaulyje, kurie universitetuose ir mokslo centruose kas savaitę ką nors atranda, sukuria, iširia, ko niekas pasaulyje nežinojo, kuriai svarbiau kartoti, kas į kiemo vartus įspyrė kamuolį nei padarė atradimą ar sukūrė naują technologiją, kuri lemia mūsų gyvenimo kokybę ir ateitį, yra visavertė?

Nežinodami, kas Lietuvoje vyksta gero, neviltingai apimti ir perspektyvų nematantys garuoja iš šalies, tarsi vandenilis iš atmosferos. Kai žiniasklaida neskleidžia pozityvių žinių, ji skleidžia ne kultūrą, bet nusikalstamą veiklą. Ar ji visavertė?

Daug klausimų, o atsakymai įvairiems žmonėms gali būti skirtingi. Man atsakymas yra: „Ne!“ Pozityvus visaverčių žmonių mąstymas gali nuversti kalnus, savanau-diškas nevisaverčių – griaua visuomenę. Kiekvienas yra savo gyvenimo kalvis. Tačiau visavertis žmogus pasižymi gerove, yra laimingas, iš tokių asmenybių galime mokytis. Tikėkimės, kad žmogiškojo visavertiškumo idėjos ateis į Lietuvą.

Fizikoje iš chaoso atsiranda tvarka ir grožis. Jis ateis ir pas mus, kada nors galėsime didžiuotis, turėdami daugiau visaverčių žmonių, visavertę žiniasklaidą ir labiau gerbsime savo garbingą nesavanaudišką Vyriausybę. Tada liausis iš Lietuvos bėgti žmonės.

Lietuva ir dabar turi daug visaverčių žmonių, tik jų kritinė masė dar yra per maža. Bet ji išaugs. Ir matant aplink save kitokių žmonių, nereikia bijoti būti vienam. Reikia bijoti būti niekuo, neatsižvelgiant į tai, kokias pareigas eitume ar kokiais vardais besipuostume.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Gerovės valstybės piliečiai

Prof. dr. Jonas Jasaitis

V isi trys šio komentaro pavadinimo žodžiai kol kas reiškia tik gana abstrakčius siekinius. Tiek Prezidento prof. Gitano Nausėdos, skaičiusio savo pirmąjį metinį pranešimą Seime, klausiusieji parlamentarai, tiek žiniasklaidos atstovai ir komentatoriai gana dažnai kartojo sąvoką „gerovės valstybė“, akcentuotą dar Prezidento rinkiminėje programoje. Vytauto Didžiojo universiteto profesorius politologas, rytojaus dieną kalbėdamas „lrt radijo“ ryto laidoje, filosofiskai aiškino, kad šią sąvoką kiekvienas supranta „savaip“, tačiau kiekvienam ji „kažką reiškia“. Visoje laidoje skambėjo aptakios frazės, pabrėžiančios nebent tai, kad... gerovę kiekvienas supranta savaip.

(Beje, ką reiškia tas „radijo ir televizijos radijas“? Nežinia kam tarnaujanti „LRT“ jau seniai paniškai bijo net ištarti žodžius „Lietuva“ ir „valstybė“.)

Jeigu, rinkdami valstybės vadovą, susitarėme kurti gerovės valstybę, tai turime susitarti, ir ką tai reiškia ir kas yra jos piliečiai. Kitaip bus kaip toje senoje, bet iki šiol populiarioje pasakoje: „Nueik nežinia kur ir parnešk nežinia ką...“ Suvokiame tik tai, kad tas „kažkas“ yra labai svarbus ir vertingas, gal net labiausiai brangus kiekvienam. Bet jei nesusitariame, ką tai reiškia, tai kaip galime susitarti, kokius piliečius siekiame išugdyti. Juk valstybės be piliečių nebūna.

Pasaulyje seniai praėjo tie laikai, kai buvo laukiama gero caro (karaliaus, prezidento ar pan.), kuris taip dosniai visus apdovanos, jog visiems bus gerai. Tiesa, Lietuvoje vis dar yra laukiančių to gero prezidento ar geros partijos, kuri ateis ir visas mūsų problemas išspręs, mums patiems nieko nedarant ir gal net nebalsuojant už tą, kaip tikime, sąžiningą partiją, turinčią be galo išmintingą vadą. Lieka tikėtis, kad jo bent klausysime. Tačiau nuolat daugėja tokių, kurie jau niekuo nebetiki ir nieko gero nebelaukia. Ar ne apie tai liudija išaugę emigracijos (evakuacijos) mastai?

Valstybė prasideda nuo įstatymų (taisyklių, reikalavimų) laikymosi. Ir tikrai ne visi mano, kad jokių įstatymų laikytis nereikia. Tik nedaugelis ne tik naktimis, bet ir dienomis girti laksto ir greitkeliais, ir atokių mažųjų gyvenviečių gatvelėmis, daugelio kelių ir šviesoforų stulpus, grūda į metalo laužą savo dar nebloginai riedėjusias „bė-em-vė“ ir „mercedesus“, laužo savo pačių kojas ir trupina galvas, nors, tiesą sakant, tokių atsiranda kasdien.

Ne visi patys žaloja savo sveikatą rūkydami ar rydami kvaišalus. Anaipol ne visi keikiasi net televizijos laidoje, išgirdę apie bet kokius, net labai nedrąsius, bandymus siaurinti rūkiojų įtakos lauką, pavyzdžiui, uždraudžiant rūkyti daugiabučių balkonuose ir mėtyti nuorūkas ant žemiau gyvenančių kaimynų galvų ar jų pasodintų gėlynų. Tačiau, jeigu tikime statistika, rūko kas trečias Lietuvos gyventojas. Taigi bet koks bandymas įvesti tvarką, skatinti sveiką gyvenimą ar pagarbą kaimynams susiduria su didžiuliu ir vis įžulesniu tos tvarkos nesilaikančiųjų pasipriešinimu.

Nors tikrai ne visa Lietuva kasdien girtuokliauja, tačiau vis dar esame tarp tų valstybių, kuriose dalis gyventojų neišvaiduoja savo poilsio be alkoholio. Kai girtauja būsimoji motina, didžiulė tikimybė, kad jos kūdikis gims su alkoholiniu vaisiaus sindromu. Vytauto Didžiojo universiteto prof. Ilonos Tamutienės duomenimis, Lietuvoje vaikų, augančių šeimose, kuriose nesaikingai vartojamas alkoholis, dalis viršijo 35 proc. bendro šeimų skaičiaus. Tokie vaikai dažnai turi ne tik psichinio, bet ir fizinio vystymosi sutrikimų, prastai valdo emocijas, daug sunkiau įsisavina bendrojo ir profesinio ugdymo programas.

Turbūt ne vienas prisimename, kokių neigiamų vertinimų ir net įniršio sulaukė siūlymas riboti alkoholio vartojimą paplūdimiuose įkurtose kavinėse. Nors kiekvienam aišku, kad apgirtusiems lįsti į jūrą tikrai nedera, kodėl taip graudžiai skundžiasi šių kavinų savininkai, teigdami, kad, be alkoholio pardavimo, didelė šio verslo dalis tuoj pat bankrutuos, „mūsų nesupras prie patogumų pripratę turistai iš užsienio“? Tai kas čia svarbiau? Kas meluoja ar net šantažuoja įstatymų leidėjus?

„Teisė yra valstybės pamatas“, primena dar iš senovės Romos mus pasiekęs teiginys. Jau ne kartą jį citavome. O kiek yra susimąstančių, ką tai reiškia kiekvienam valstybės piliečiui? Kodėl ne vienas nuosavo automobilio vairuotojas, kirtęs Lietuvos sieną ir atsidūręs kitos valstybės teritorijoje, mažiau spaudžia akseleratoriaus pedalą, atidžiau stebi kelio ženklus, tačiau, grįžęs į savo šalį, vėl elgiasi lyg puslaukinis? Patys negerbiame savo valstybės, tačiau kažkodėl tikimės, kad ją gerbs užsieniečiai, kad jie noriai planuos su mumis plėsti verslo sandorius. Iš kokios santvarkos tai atsinešėme į dabartines mūsų dienas?

Lyg ir niekas neabejoja, kad Dievo įsakymas „Nevok“ galioja kiekvienam – nuo savivaldybės klerko iki ministro. Tačiau kodėl korupcija taip apraizgė aplinkos ir sveikatos apsaugą, teisėsaugos institucijas, pramonės ir prekybos įmones? Kodėl eiliniam žmogui, kuriam ir skirta „gerovės valstybė“, taip sunku rasti tiesą? Kodėl bet kuri nauja valstybės ūkio skatinimo programa pirmiausia apvyniojama daugybe biurokratinių procedūrų, nors praktiškai visa informacija apie joje dalyvaujantį žmogų matoma tiek savivaldybės, tiek centrinių institucijų kompiuteriuose?

Kokios valstybės piliečiais save laiko prekybos tinklo, valdančio buitines technikas ir grožio prekių parduotuves, vadovai, sukonstravę schemą, kaip slėpti prekių apyvartą, o algas kasininkams ir vadybininkams mokėti „vokeliuose“, nemokant mokesčių valstybei? Kokios valstybės piliečiais save laiko banko, kuris faktiškai neturi jokios įtakos mūsų monetarinei politikai, vadovai, „teisėtai“ gaunantys daugiau kaip dešimt tūkstančių eurų siekiančias algas iš Lietuvos biudžeto. Tik praėjus daugiau kaip dešimtmečiui nuo buvusios finansų krizės, taip riebiai šeriami šio banko atstovai pripažino, kad krizę labiausiai lėmė nešvari, savanaukiška užsienio valstybių valdomų bankų politika, nors jų pareiga buvo kontroliuoti tų bankų veiklą, kapitalo išvežimą, plėšikiškas paskolų sąlygas, įklampinusias jais pasitikėjusius žmones į skolas, kurių jie tikriausiai niekada nebesumokės. Taigi kuriai valstybei jie tada tarnavo? Tiesa, vienas iš jų lyg ir prasarė, kai, išgirdęs klausimus apie nepadoriai padidintas algas, prapliupo... rusiškais keiksmiais.

Vis dėlto sąvoka „gerovės valstybė“ nėra tik kažkokia kiekvieno kitaip traktuojama abstrakcija, kaip bando įrodinėti labai mokyti politologai ir komentatoriai. Dauguma mūsų gana panašiai vertiname šią sąvoką, siedami ją su **baziniais socialiniais poreikiais** ir jų tenkinimo galimybėmis. Daugumai reikia darbo, kuris atitiktų profesinius žmogaus lūkesčius ir gebėjimus, nežalotų sveikatos ir leistų oriai pragyventi. Darbo nereikia tik „profesionaliems tinginiams“, kaip juos taikliai įvardino doc. dr. Justinas Stonys dar 2016 metais išleistoje monografijoje „Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos“, pripratusiems metų metais gyventi iš pašalpų. Tokie visada suras dešimtis priežasčių, pateisinančių, kodėl jau daugybę metų neišsidarbino. Kai pašalpų skirstymas buvo patikėtas seniūnijoms, remiantis vietos bendruomenių pateikta informacija, daliai tokių asmenų veltui dalinamų pinigų srautas šiek tiek sumažėjo, tačiau problemos iš esmės tai neišsprendė, nes pati seniūnija (pagal mūsų įstatymus) net nėra savivaldos subjektas, nevaldo jokio biudžeto, nekontroliuoja vietinio verslo plėtros ir neatlieka daugelio kitų funkcijų, susijusių su kasdienine piliečių buitimi.

Kiek prirašyta visokių „žaliųjų“ ir „baltųjų“ knygų, kiek priimta teisės aktų, neva turinčių užtikrinti darnią visų valstybės regionų plėtrą, kiek „optimizacijos“ projektų įgyvendinta, tačiau jų tikrasis efektas valstybės raidai liko nulinis. Atokesni regionai vis dažniau atvirai vadinami verslui „neperspektyviomis teritorijomis“. Seimo narys prof. Kęstutis Masiulis, neseniai kreipdamasis į Vyriausybę, priminė, kad „vien nuo 2016 metų regionuose panaikinta per 15 tūkst. valstybės finansuojamų darbo vietų“. Jis klausė, gal tos darbo vietos buvo nereikalingos, gal buvo siekiama taip sutaupyti valstybės biudžeto lėšų. Nieko panašaus. Jos tik buvo perkeltos į Vilnių, kur ir atlyginimai – gerokai didesni, nes dirbti už tauragiškiui ar jurbarkiečiui mokėtą algą vilnietis tikrai nesutiks. O dar sakoma, kad pagal Konstituciją visi piliečiai turėtų būti lygiateisiai. (Tęsinys – kitame numeryje)

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

D idinamas mokslo darbuotojų darbo užmokestis. Seimas po svarstymo pritarė siūlymui didinti biudžetinėse įstaigose valstybiniuose mokslinių tyrimų institutuose dirbančių mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo užmokestį. Numatoma nuo rugsėjo 1 d. įstatyme nustatytą pareiginės algos koeficientų apatinės ir viršutinės ribas visoms pareigybių grupėms padidinti 8,125 proc. Siūlomi tokie pareiginės algos koeficientai: 1) instituto direktoriaus – 10,81–19,28; 2) instituto mokslinio sekretoriaus – 8,12–15,52; 3) vyriausiojo mokslo darbuotojo – 9,31–16,76; 4) vyresniojo mokslo darbuotojo – 8,12–13,02; 5) mokslo darbuotojo, tyrėjo, mokslininko stažuotojo – 8,12–9,9; 6) jaunesniojo mokslo darbuotojo – 5,41–6,83.

Prašoma neprivatizuoti sportinės aviacijos aerodromų. Seimo narys Kęstutis Masiulis kreipėsi į Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją, ragindamas sustabdyti aerodromų naikinimą ir pristatyti visuomenei jų plėtros strategiją. „Nuo pat 1990 m. Lietuva neturi jokios rimtos strategijos, ką daryti su aerodromais. Turtas parceliuojamas, neprižiūrimas ir nykstantis. Aerodromai iki šiol gyvuoja tik entuziastų dėka. Valstybinės institucijos nesupranta plėtros galimybių, nemato naudos šaliai, o mato primityvius tik žemę, pastatus ir išlaidas. Latvijoje ir Estijoje aerodromai irgi buvo traktuojami kaip finansinė našta, dalis buvo privatizuota, dalis atiduota savivaldybėms, o didžiausia dalis – apskritai uždaryta. Panašu, kad to siekiama ir Lietuvoje“, – sako parlamentaras.

Vyriausybė yra priėmusi sprendimą palikti valstybės nuosavybėje tik keturis aerodromus (Sasnavos, Panevėžio, Kyviškių ir Pociūnų), o likusius kartu su juose esančiu valstybės turtu perduoti savivaldybėms arba turtą parduodančiam VĮ Turto bankui. „Aerodromai yra svarbūs krašto apsaugos požiūriu, gali būti pritaikyti ekonominėms, turizmo, švietimo, susisiekimo, civilinės saugos, priešgaisrinėms ir kitoms reikmėms. Be to, aerodromai gali ne tik generuoti nuostolius, bet ir kurti pajamas. Štai Lenkijoje veikia daugiau kaip 100 aerodromų, dar daugiau aeroklubų, ir visi jie turi veiklos. Geriausias pavyzdys, kaip iš postsovietinio chaoso sukurti tvarią sistemą ir pasiekti gerų rezultatų, yra Lietuvos kino politika. Buvo įsteigtas Kino centras, kuris išnagrino sektoriaus situaciją, pasiūlė sprendimus ir dabar Lietuva iš kino pramonės daugiau uždirba nei į ją investuoja, o dar lieka pinigų paramai vietos kinui. Panašų modelį siūlyčiau Vyriausybei ir aerodromų klausimu. Atskira įstaiga vienose rankose sutelktų visą turtą, parengtų plėtros strategiją ir neleistų sužlugdyti jau ir taip sudėtingoje situacijoje esančių, bet vis dar veikiančių aerodromų“, – sako K. Masiulis.

Lietuvoje veikia 15 sportinės aviacijos aerodromų, kurie įkurti prieš 60–80 metų sportininkų ir aviacijos entuziastų. Juose yra sukaupta aviacinė technika, gauta iš DOSAAF, kuri sovietmečiu finansavo sportinę veiklą. Iš viso šalyje aerodromų, kartu su neveikiančiais, ir lauko aikštelių, tinkamų mažajai aviacijai, yra apie 80.

Paskirta naujoji Lietuvos Respublikos Seimo nuolatinė atstovė Europos Sąjungoje. Naująja Lietuvos Respublikos Seimo nuolatinė atstovė Europos Sąjungoje (ES) nuo rugpjūčio 1 d. paskirta Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos karjeros valstybės tarnautoja Rūta Bunevičiūtė. Seimo nuolatinis atstovas ES padeda stiprinti ir plėtoti Seimo, Seimo kanceliarijos ir Europos Sąjungos institucijų bendradarbiavimą, teikia informaciją Europos Sąjungos institucijoms apie Seimo veiklą, reguliariai informuoja Seimą ir Seimo

Seimo nuolatinė atstovė Rūta Bunevičiūtė.

Olgos Posaškovos nuotr.

Lietuvos Respublikos Seimui, Vyriausybei, visiems geros valios žmonėms ir institucijoms, suinteresuotiems saugia ir efektyvia koronaviruso valdymo strategija

PIKETO „PILIEČIAI UŽ KARANTINĄ BE PROBLEMŲ“, įvykusio 2020 m. gegužės 29 d. Nepriklausomybės aikštėje prie Seimo, KREIPIMASIS

Jau ketvirtas mėnuo šalyje paskelbta ekstremalioji padėtis dėl koronaviruso grėsmės ir įvestas su ja susijęs karantinas. Tačiau nei karantino, nei jokių kitų laikotarpiu negalima nepaisyti konstitucinių imperatyvų, numatytų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 2 straipsnyje (Suverenitetas priklauso Tautai), 5 straipsnio 3 dalyje (valdžios įstaigos tarnauja žmonėms). Be to, iš žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio (Konstitucijos 18 straipsnis) kyla ir jų realizavimo garantijos, pavyzdžiui, reikalavimas, kad tam tikrais ypatingais atvejais žmogaus teisių ir laisvių ribojimai gali būti taikomi tik įstatymo pagrindu (Konstitucijos 20 str. 2 dalis, 25 str. 3 dalis, 32 str. 1 dalis ir kt.)

Todėl jokios valdžios institucijos negali savavališkai apriboti asmenų judėjimo laisvės, įsitikinimų reiškimo laisvės, juo labiau laikyti žmogų suimtą ar uždarytą bet kokioje patalpoje prieš žmogaus valią, net jeigu tai – jo paties namai. Dėl tokių valdžios veiksmų visuomenė iš esmės buvo priversta gyventi namų arešto sąlygomis, nors tai yra tik nusi-kaltimais įtariamų asmenų atžvilgiu teismo taikoma kardomoji priemonė, numatyta Baudžiamojo proceso kodekse.

Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. nutarime yra konstatavęs, kad žmogaus teisių ir laisvių apribojimai yra galimi, t. y. laikomi pagrįstais, jeigu atitinka dvi sąlygas:

- 1) yra teisėti;
- 2) būtina reikalingi demokratinėje visuomenėje.

Teisėtumo reikalavimas reiškia, kad apribojimai gali būti nustatomi tik įstatymu, kuris yra viešai paskelbiamas, o jo normos suformuluotos pakankamai aiškiai, atsižvelgiant į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje numatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas. Būtino reikalavimo demokratinėje visuomenėje reiškia, kad pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį ir nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui.

Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktikoje analogiškai aiškinama, kad žmogaus teisių ribojimai galimi tik pagal įstatymą, siekiant teisėto tikslo, jeigu jie būtini demokratinėje visuomenėje, proporcingi, o proporcingumo reikalavimas, be kita ko, reiškia, kad turi būti imamas tik kuo švelniausių, mažiausiai ribojančių priemonių (pvz., EŽTT sprendimai bylose Glor prieš Šveicariją, 2009 m., § 94; Nada prieš Šveicariją, 2012 m., § 183).

Lietuva, pritaikydama masinius žmogaus teisių ir laisvių ribojimus, nesilaikė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTPLAK) 15 straipsnyje numatytos tvarkos, pagal kurią kilus nepaprastosios padėties aplinkybėmis, dėl kurių atsiranda grėsmė tautos išlikimui, valstybė gali imtis priemonių, nukrypdoma nuo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją, tačiau tik tiek, kiek tai būtina dėl susidariusios kritinės padėties, ir jei tokios priemonės neprieštarauja kitiems jos įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę. Tokiu atveju būtina išsamiai informuoti Europos Tarybos ge-

neralinių sekretorių apie priemones, kurių ji ėmėsi, ir apie tokių priemonių priežastis. Lietuvos valdžios įstaigos sąmoningai vengė taikomą režimą paskelbti „nepaprastą padėtį“, nors taikomų ribojimų mastas yra beprecedentis.

Svarbu ir tai, kad naujausiose Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) rekomendacijose pateikti karantino švelninimo kriterijai, pagal vieną iš kurių reikalaujama (žr. <http://www.ulac.lt/>):

„6. kad visuomenė turėtų balsą (angl. *a voice*), būtų informuota ir įtraukta į karantino švelninimo priemones.“

Todėl mes, piketo „Piliečiai už karantiną be problemų“ dalyviai, išreiškiame susirūpinimą dėl teisių ir faktinių karantino įgyvendinimo aplinkybių ir reikalaujame efektyviai ir tinkamai derinti priimamus sprendimus su visuomene, laikantis konstitucinių imperatyvų.

1. Dėl karantino paskelbimo ir vykdymo

Mes gerbiame nuomones, palaikančias įvestus karantinius ribojimus ir raginančias jų visų laikytis, tačiau šios nuomonės nėra neginčijamos ir jų reikėjams nepriklauso tiesos monopolija. Per karantiną demokratija veiki nenustojta. Karantino eiga sukėlė problemų sveikatos, ekonominėje ir emocinėje plotmėje, todėl raginame į jas atkreipti dėmesį. Lietuvoje į visuomenės balsą karantino ribojimų klausimais ne tik nepakankamai įsiklausoma, bet ir susidaro įspūdis, kad nepaisoma elementaraus valdžių padalijimo principo. Nuo 2020 m. kovo mėnesio fundamentalius žmogaus teisių ribojimus Lietuvoje vykdė Vyriausybė (daugiausia viena Sveikatos apsaugos ministerija), nors įstatymų leidyba, pagal Konstituciją, turėtų užsiimti Seimas. Pagal Konstitucijos 67 str. 20 punktą būtent tik Seimas gali skelbti nepaprastą padėtį, priimdamas įstatymą. Tik nepaprastosios padėties metu gali būti ribojamos atitinkamos žmogaus teisės ir laisvės (Konstitucijos 145 straipsnis). Taigi galima pagrįstai manyti, kad šiuo metu taikomi ar anksčiau taikyti ribojimai neatitiko Konstitucijos reikalavimų pagal formą, buvo priimti galimai neteisėtai.

Ribojimus pavadinti „būtiniais ir proporcingais“ dėl visiškai nenuoseklus ir chaotiško jų taikymo neįmanoma, nes jie prieštarauja vieni kitiems. Pavyzdžiui, iš pradžių aiškinta, kad veido kaukės dėvėti nereikalinga, o vėliau įvestas privalomas visuotinis jų dėvėjimo reikalavimas, net atitinkamų sankcijų taikymas, nors ir šiuo metu PSO laikosi savo pozicijos, kad kaukės sveikiems asmenims – nereikalingos, išskyrus atvejus, kai jie slaugo užsikrėtusius asmenis. Iš pradžių žmonės per prievartą buvo grupėmis uždaromi viešbučiuose ir kitose patalpose, vėliau iš ten išvaromi.

Taikomi ribojimai kelia rimtų abejonių dėl savo proporcingumo jau vien todėl, kad juos taikant buvo visuotiniai paralyžiuota ekonomika ir net socialinis gyvenimas, užuot ieškojus būdų, kaip tikslingai ir kryptingai pasirūpinti būtent COVID-19 rizikos grupėmis, kaip organizuoti jų aprūpinimą ir

sveikatos apsaugą, nedarant visos visuomenės tokios situacijos įkaite.

EŽTT dar 2005 m. byloje Enhorn prieš Švediją konstatavo, kad asmens sulaikymas, siekiant infekcinių ligų prevencijos tikslo, gali būti taikomas nebent kaip paskutinė, kraštutinė priemonė, kai jokios kitos nepadedą (sprendimo 44 pastraipa). Šiuo atveju be jokio deramo paaiškinimo visa visuomenė yra „sulaikyta“. Be to, žmogui turi būti suteikta ir galimybė apskųsti jo sulaikymą, jam taikomą ribojimą, kaip to reikalaujama pagal EŽTPLAK 5 straipsnį. Šiuo atveju išeina, kad vienos ministerijos inicijuotas ir Vyriausybės įvestas režimas Lietuvoje, atrodantis labai nedemokratiškai ir diktatoriškai, buvo priimtas neginčijamai ir pagal nutylėjimą, o jo nekonstitucinį pobūdį ignoruoja visos pagrindinės valdžios įstaigos, įskaitant ir prokuratūrą, kuri turėtų ginti viešąjį interesą.

Teisės mokslininkų kritiniai balsai marginalizuoti ir publikuojami nebent specifiniuose teisiniuose leidiniuose, nesuteikiant jiems deramo dėmesio, o žiniasklaida bet kokius karantino oponentus automatiškai nušvietė tarsi eretikus ar bepročius, sutapatindama juos su abejotinos reputacijos „judėjimais“. Štai, pavyzdžiui, Vokietijoje Žemutinės Saksonijos administracinis teismas pagal asmens kreipimąsi atšaukė karantinu nustatytus ribojimus pareiškėjui, ir jų taikymas tame regione buvo sustabdytas.

Tačiau klausimas yra daug platesnis, nei kada ir kaip bus sušvelninti karantino ribojimai. Esminiai klausimai yra:

1) kas atsakys ir atlygins žalą verslams, patyrusiems nuostolių ar net bankrutavusiems;

2) kas atlygins turtinę ir neturtinę žalą žmonėms, nukentėjusiems nuo to, kad laiku negavo planinių ar skubių sveikatos priežiūros paslaugų. Visa tai įvyko vien dėl to, kad valdžios įstaigos nebuvo pasiruošusios tinkamai reaguoti į kritinę padėtį, ėmėsi neadekvačių priemonių, pažeisdamos Konstitucijoje nustatytą tokių priemonių taikymo tvarką.

Strateginio planavimo principai reikalauja, kad krizės įveikimo strategija neturi sukelti daugiau problemų nei pati krizė. Šiuo atveju tenka apgailestauti dėl to, kad panašu, jog kovos su koronavirusu priemonės galimai sukelia daug daugiau žalos nei pats virusas. Jau vien šis požymis liudija apie taikomų priemonių neproporcingumą ir netinkamumą, dėl ko gali iškilti valstybės atsakomybė tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teismuose. Sprendimai dėl karantino paskelbimo ir jo vykdymo buvo politiniai: jie rėmėsi politine konjunkture ir prognozėmis, atsitiktinai pasitaikiusių specialistų nuomonėmis, neatliekant strategiškų, tarpdisciplininių ir kompleksinės analizės ir tokios analizės neskelbiant viešai, kad visuomenė galėtų ką įvertinti ir atsiliepti.

Problemas, susijusias su karantinu, lemė sisteminio koronaviruso sklaidimo pobūdžio ignoravimas. Tik pastaruoju metu susirūpinimą, kad tokie sprendimai turi remtis atitinkamų specialistų ir institucijų, atsakingų už atitinkamas sritis, išvadomis,

turėtų būti teisiškai pagrįsti ir neprieštarauti Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir tarptautinėms žmogaus teisių apsaugos konvencijoms. Karantinas buvo paskelbtas nesilaikant įstatymu nustatytų kritinių rodiklių reikšmių, kurie turi būti tenkinami, skelbiant epidemiją. Įvesti karantiniai ribojimai suvaržė žmonių teises, nors teisinis karantino statusas nesuteikia pagrindo tokių suvaržymų teisėtumui.

Visa tai vyksta politinės kampanijos aplinkoje, priešrinkiminio populizmo sukuryje, pateikiant valdžios diktuojamą politiką kaip vienintelę įmanomą ir beveik neklaidingą. Nesimato politinių jėgų, kurios atstovautų piliečiams, sunerimusiems dėl daugėjančių karantino sukeltų negandų. Valdancioji grupė nejučia politinio pasipriešinimo, ir savo sprendimuose tolsta nuo žmonių.

2. Karantino pasekmės

Dėl neapgalvotų valdžios sprendimų:

- daugėja pranešimų apie žmones, kurie miršta, negaudami neatidėliotinos medicininės pagalbos dėl neadekvačių karantinių apribojimų, apsirėsdami koronavirusu gydymo ir slaugos įstaigose, atvykę į jas gydytis dėl kitų susirgimų, dėl kitų susirgimų kritiško paūmėjimo nuo karantino sukulto streso;

- ekonomika atsidūrė apverktinoje būklėje;
- itin pablogėjo žmonių emocinė ir psichologinė būklė.

Taigi Lietuvoje padaugėjo žmonių, realiai nukentėjusių nuo karantino, o ne nuo koronaviruso. Ypač didelį nerimą kelia masiniai žmogaus teisių pažeidimai, išskiriant, iškeliant ar net supriešinant atskiras visuomenės grupes. Nors yra išskirtos rizikos grupės, tačiau reali karantino vykdymo eiga rodo, kad jis neapsaugo, o kelia pavojų vyresnio amžiaus žmonėms ir žmonėms, sergantiems lėtinėmis ligomis.

Masiniai žmogaus teisių pažeidimai, patirti moraliniai, emociniai ir ekonominiai nuostoliai, kurių nekompensuoja valdančiųjų institucijų paskelbtos priemonės, gali sukelti masinių teisių ieškinių bangą.

Reikalaujame:

1) imtis švelninti karantiną, laikantis PSO rekomendacijų, tarp jų ir užtikrinti visuomenės dalyvavimą, priimant sprendimus. Remtis specialistų išvadomis, atsižvelgiant į sisteminį ištikusios krizės pobūdį;

2) numatyti konkrečias, aiškias ir efektyvias priemones, kaip organizuoti pirmiausia būtent rizikos grupių (vyresnio amžiaus žmonių, taip pat asmenų, sergančių atitinkamomis ligomis ir pan.) aprūpinimą ir apsaugą nuo infekcijos, nedarant neigiamo poveikio visos visuomenės gyvenimui.

Rekomenduojame:

1) Vyriausybei nedelsiant atsipašyti Lietuvos gyventojų už nesklaidumus, susijusius su karantino paskelbimu ir įgyvendinimu;

2) Seimui įstatymu įtvirtinti aiškų ir pagrįstą Lietuvoje dėl COVID-19 taikomo režimo apibrėžimą ir sąlygas;

3) įkurti nukentėjusių nuo karantino pagalbos fondą.

Piketo „Piliečiai už karantiną be problemų“ dalyviai

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

kanceliariją apie Europos Sąjungos institucijų veiklą. Atstovas bendradarbiauja ir savo veiklą koordinuoja su Lietuvos nuolatine atstovybe Europos Sąjungoje. Atstovo statusas yra prilyginamas Atstovybėje dirbančio specialiojo atašė statusui.

R. Bunevičiūtė yra baigusi Vilniaus universitetą ir Europos integracijos studijas Sasekso universitete (JK). Karjerą Seimo kanceliarijoje ji pradėjo kaip Seimo Informacijos analizės skyriaus konsultantė, Tarpautinių ryšių skyriaus patarėja, vėliau dirbo Seimo Europos reikalų komiteto patarėja

ir vyresniąją patarėja, Europos reikalų komiteto biuro vedėja, tapo pirmąja Seimo atstove Europos Parlamente Briuselyje. Iki paskiriant į Seimo nuolatinio atstovo ES pareigas R. Bunevičiūtė vadovavo Seimo Europos reikalų komiteto biurui.

Padėka Moldovai. Seimo Pirmininkas prof. Viktoras Prancietis pagerbė Moldovą už prieš 30 metų pripažintą Lietuvos nepriklausomybę. Kreipimesi į Moldovos Parlamento Pirmininkę Zinaidą Grečaną (*Zinaida Greceani*) prieš 30 metų žengtą Moldovos parlamento žingsnį pripažinti Lietuvos nepriklausomybę įvertino kaip drąsų ir taurų. Tai Moldova padarė 1990 m. gegužės

31 d., dar būdama Sovietų Sąjungos sudėtyje. „Prisimename ir esame dėkingi Moldovos politikams už šį solidarumo ženklą. Lietuva remia Moldovos teritorijos vientisumą, taip pat visapusiškai palaiko ir toliau palaikys Moldovos eurointegracinius siekius. Plėdami draugiškus mūsų valstybių parlamentų santykius, esame pasirengę dalytis savo patirtimi, dalyvaudami bendruose projektuose“, – sako Seimo Pirmininkas.

Pritarta Lietuvos teritorijos bendrojo plano koncepcijai. Priimtas dokumentas – Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (LRBP) yra pagrindinis šalies teritorijų planavimo dokumentas, kuriame

nustatoma ilgalaikė valstybės teritorijos vystymo perspektyva. Šis planas taps vienu pagrindinių šalies vystymosi dokumentu, jo suformuluoti sprendiniai galios iki 2030 m., o pasiūlyta vizija – net iki 2050 m. „Tai yra koncepcija, kuri leis Lietuvai tapti konkurencinga. Neturi būti konkurencijos tarp Zarasų, Utenos, Marijampolės, Vilkaviškio ar kitų mažų miestelių ir savivaldybių. Turime dokumentą, kuris leis mums bendrai susitelkti ir į Lietuvą žiūrėti ne iš savo apygardos ar savo namų prizmės, bet kalbėti bendrai apie Lietuvos pozicijas ir konkurencingumą“, – sakė aplinkos ministras Kęstutis Mažeika. ■

ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS PRANEŠIMAI

Plečiamas Lietuvos dalyvavimas tarptautiniuose mokslo tinkluose.

Lietuva prisijungė prie dviejų tarptautinių biomedicinos ir biotechnologijų mokslo tinklų. Švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius inicijavo narystę „Instruct“ ir „BBMRI“ infrastruktūrose, kurių veikla itin svarbi naujų mokslo atradimų plėtrai ir globalių iššūkių, įskaitant ir koronaviruso pandemiją, sprendimui. Jis pabrėžia, kad dalyvavimas tarptautinėse infrastruktūrose sudarys Lietuvos mokslininkams sąlygas naudotis bendrais ištekliais siekiant bendrų tikslų.

„Instruct“ – tai struktūrinės ląstelių biologijos infrastruktūra, leidžianti fizinių, biomedicinos ir technologinių mokslų bendruomenei naudotis jos mokslinių tyrimų centruose sutelkta moderniausia gyvybės mokslų tyrimų įranga, dalyvauti mokymuose ir gauti finansavimą moksliniams tyrimams bei stažuotėms. Lietuvai „Instruct“ infrastruktūroje atstovaus Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centras.

„BBMRI“ – tai sveikatos mokslų srities infrastruktūra, kurios nariams suteikiama galimybė naudotis kitų šalių narių koordinuojamais biologinių ėminių bankais ir biomolekuliniiais ištekliais. Lietuvai „BBMRI“ infrastruktūroje atstovaus Nacionalinis vėžio institutas.

Ministras taip pat patvirtino Lietuvos ketinimą prisijungti prie lazerių mokslo infrastruktūros „ELI“. Tai pirmoji tarptautinė technologijos mokslų srities infrastruktūra, kurios nariams suteikiama galimybė naudotis pažangiausiomis aukšto galingumo bei intensyvumo lazerinėmis technologijomis ir bendradarbiauti su kitų šalių mokslininkais

vykdant mokslinę veiklą. Lietuvai „ELI“ infrastruktūroje atstovaus Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto ir Fizinių ir technologijos mokslo centro konsorciumas.

Lietuva nacionaliniu lygmeniu iki šiol jau buvo įsitraukusi į 5 tarptautines mokslinių tyrimų infrastruktūras: Europos branduolinių mokslinių tyrimų organizaciją CERN, Europos molekulinės biologijos konferenciją, Europos molekulinės biologijos laboratoriją, Europos socialinių tyrimų tinklą „ESS“ ir bendrąją kalbos išteklių ir technologijų infrastruktūrą „Clarín“.

Tarptautinė fizikos olimpiada atidėta. Pasaulyje siaučiantis COVID-19 virusas pakoregavo ir vieno didžiausių šiais metais Lietuvoje turėjusių vykti mokslo renginių planus. Liepos mėnesį Vilniuje planuota rengti tarptautinę fizikos olimpiadą perkeliamą į 2021 m. liepą. Šiais metais renginyje organizatoriai tikėjosi sulaukti daugiau nei 700 svečių iš 95 pasaulio valstybių.

„Ruošdamiesi tarptautinei fizikos olimpiadai dėjome daug pastangų ir darbo. Tačiau dėl visą pasaulį sukretusios pandeminės situacijos, kai įvairiose valstybėse buvo įvestas karantinas, atsaukti skrydžiai, daugelyje šalių nevyko nacionalinės olimpiados, per kurias atrenkami olimpiados dalyviai, šiais metais labai lauktas renginys negalės įvykti. Vis dėlto kalbėjome su tarptautine olimpiados bendruomene, sutarėme, kad šią mokslo šventę perkeliame į kitų metų vasarą. Už supratingumą ypač dėkojame šalims, kuriose turėjo vykti ateinančių metų olimpiados“, – sako švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius.

Olimpiadoje mokiniai sprendžia teorines ir praktines užduotis, kurias mūsų šalyje

vyksiančiai olimpiadai rengia Vilniaus universiteto mokslininkai.

Tarptautinė fizikos olimpiada (angl. *International Physics Olympiad, IPhO*) – didžiausias fizikos renginys jaunimui, leidžiantis susipažinti mokiniams iš viso pasaulio, patikrinti savo mokymosi rezultatus fizikos srityje ir ateityje rinktis fizikos studijas. Šiais metais pirmą kartą mūsų šalyje turėjusių vykti 51-ąją tarptautinę fizikos olimpiadą Lietuvoje organizuoja Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras ir Vilniaus universitetas.

Daugiau informacijos: Viktorija Kalaimaitė, el. paštas viktoria.kalaimaite@lmnc.lt. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, tel.: (8 5) 277 3614, (8 674) 78 881, www.lmnc.lt.

Fizinių ir technologijos mokslų centras pertvarkomas iš biudžetinės į viešąją įstaigą. Vyriausybė pritarė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos siūlymui Fizinių ir technologijos mokslų centrą pertvarkyti iš biudžetinės į viešąją įstaigą. Teisinio statuso pakeitimas leis šiam valstybiniam mokslinių tyrimų institutui efektyviau skatinti aukštųjų technologijų pramonės plėtrą. Pertvarkius centrą iš biudžetinės į viešąją įstaigą, bus sudarytos sąlygos geriau panaudoti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos rezultatus bendradarbiaujant su ūkio subjektais, socialiniais partneriais, komercializuoti intelektinės veiklos nuosavybę, steigti kitus juridinius asmenis, atstovybes, mokslo ir technologijų parkus, atsakingiau disponuoti lėšomis ir turtu.

Fizinių ir technologijos mokslų centras 2019 m. aktyviai įsitraukė į Europos mokslinių tyrimų ir technologijų organizacijų

asociacijos veiklą. Šiuo metu centras yra vienintelis Baltijos šalyse, priimtas į šią asociaciją. Fizinių ir technologijos mokslų centras kartu su Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centru ir Lietuvos energetikos institutu yra įkūrė skėtinę taikomųjų mokslinių tyrimų ir technologijų organizaciją. Šių organizacijų misija – kuo efektyvesnis mokslo žinių perdavimas pramonei. Jos ne tik plėtoja aukšto lygio mokslą, atlieka fundamentinius ir taikomuosius mokslinius tyrimus, bet ir teikia inovacines paslaugas, kuria aukštųjų technologijų įmones. Centro pasirinkti veiklos prioritetai: mokslo kapitalizacija, klimato kaitos ir atsinaujinančios energetikos sritys.

Pedagogikos studentams – skatinančios stipendijos. Vyriausybė pritarė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos siūlymui skirti pedagogikos studentams 300 eurų stipendijas. Tai daroma siekiant skatinti gabius ir motyvuotus stojančiuosius rinktis pedagogo profesiją. Visi, 2020 m. įstojusieji į valstybės finansuojamas pedagoginių studijų vietas, bus skatinami 300 eurų stipendijomis – tokios stipendijos bus skiriamos tiek įstojusiems į bakalauro studijas, tiek ir į profesines pedagogikos studijas. Be to, atsižvelgus į valstybės poreikius, ministro nustatyta tvarka stipendijos bus skirtos ir tiems, kurie pedagogikos studijas pasirinko kaip gretutines.

Planuojama, kad nuo šių metų rudens tokios stipendijos būtų mokamos 845 pedagogines studijas pasirinkusiems asmenims: 585 įstojusiems į bakalauro studijas, 210 įstojusių į pedagogikos profesines studijas ir 50 pasirinkusių pedagogikos gretutines studijas. Tam numatoma skirti per 1 mln. eurų. *Parengta pagal ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimus* ■

NAUJI TYRIMAI

Naujos kartos organiniai šviestukai – neatskiriamą mūsų ateities kasdienybės dalis

Dr. Dalius Gudeika

Išmanusis telefonas, užpurškiamas ant rankos, dvipusis ypatingos raiškos ekranas, televizoriaus monitorius ant sienos apmušalų – tai organinių šviestukų (angl. *Organic Light Emitting Diode, OLED*), kuriems reikalingas didelis plotas bei lankstu-

mas ir kurie atveria ypatingas jų pritaikymo galimybes.

Pagal „IDTechEx“ kompanijos atliktus nepriklausomus rinkos tyrimus ir įvykius apie besivystančias technologijas, apskaičiuota, kad 2018 m. OLED pramonės vertė siekė įspūdingą 25,5 mlrd. dolerių sumą, o 2019 m. išaugo iki 30,3 mlrd. dolerių.

2016–2018 m. į OLED ekranų pramonę buvo investuota daugiau nei 15 mlrd. dolerių. Didieji gamintojai daugiausia yra įsikūrę Kinijoje, Korėjoje, Japonijoje ir Taivane. Sparčiai vystantis technologijoms, investuojama į lanksčius didelio ploto OLED ekranus, kurie rinkoje pasirodė 2019 ir 2020 m. („Huawei Mate X“ ir „Galaxy Z Flip“). OLED sektoriuje

dominuoja išmanieji mobilieji OLED telefonai, o antras pagal dydį sektorius – OLED išmanieji televizoriai, kuriuose integruoti ir dirbtinio intelekto elementai („LG ThinQ“).

Kuriant ir plėtojant išmaniąsias technologijas, priešingai nei neorganinių medžiagų pagrindu veikiančius LED prietaisus, ■

■ Nukelta į 6 p.

Naujos kartos organiniai šviestukai – neatskirama mūsų ateities kasdienybės dalis

■ Atkelta iš 5 p.

nenaudojami sunkieji žemės metalai (iris, platina), o jų skleidžiama šviesa yra „mielesnė“ žmogaus akims. Tačiau tokių OLED gyvavimo trukmė daug trumpesnė. Medžiagų, savo sudėtyje neturinčių iridžio, kurias naudojant būtų galima suformuoti efektyvius mėlynus OLED, vis dar trūksta.

Dar viena problema, kurią siekiama išspręsti kuriant OLED, yra siekis sumažinti kenksmingą mėlynos spalvos poveikį žmogaus akims. Intensyvi mėlyna spalva gali sumažinti melatonino gamybą, sukelti negrįžtamų akių tinklainės pakitimus, gali padidėti rizika susirgti onkologinėmis ligomis, sutrikti miegas. Šiuo atžvilgiu ypač didelį išbandymą mokslininkams ir technologijų kūrėjams pateikia mėlynos spalvos OLED, kurie perdega greičiau nei LED ir tai išbalansuoja monitorių spalvas, sumažina šviestukų

„Galaxy Z Flip“ su perlenkiamu ekranu, kurį dengia lankstus stiklas

dvidešimties metų ir 2014 m. gavo Nobelio premiją fizikoje.

Vėliau OLED buvo tobulinami, formuojant efektyvesnius antros kartos fosforescencinius ir naujausios trečios kartos termiškai aktyvinta uždelstą fluorescencija (angl. *Thermally Activated Delayed Fluorescence, TADF*) pasižymintius optoelektroninius prietaisus. TADF pagrindu veikiančių OLED tyrimai buvo pradėti maždaug 2012 m. Kyushu universitete Japonijoje. Šiuo metu daugelis pasaulio akademinė grupių, įskaitant ir Kauno technologijos universiteto (KTU) prof. Juozo Vido Gražulevičiaus vadovaujamą neformalią tyrėjų grupę, intensyviai kuria TADF organines medžiagas, skirtas OLED. Atsirado galimybė suformuoti didelio efektyvumo ir ilgaamžiškumo mėlynai šviečiantį OLED. Tačiau vienas iš pagrindinių TADF OLED trūkumų yra tai, kad tokiuose prietaisuose naudojamų TADF medžiagų emisijos spektras santykinai platus – dėl to nukenčia spalvų grynumo perdavimas.

Šiandien naujausias OLED technologijas taiko daugelis išmaniųjų telefonų gamintojų – „Huawei“, „Samsung“, „Apple“ ir kt. Kol kas OLED technologijų pagrindu kuriama įranga yra brangesnė nei neorganinių. Tačiau prognozuojama, kad taip bus neilgai. Ateityje OLED išstums neorganinius ne tik dėl aplinkosaugos sumetimų, bet ir dėl aukštesnės kokybės, nes organinių junginių įvairovė yra daug didesnė, o suformuotų OLED spalvų raiška – geresnė ir jie suteikia daugiau galimybių – šviečia į abi puses, o tai leidžia sukurti dvipusius ekranus.

Šiais laikais OLED moksliniai tyrimai – kolektyvinis darbas, todėl svarbu rasti gerų bendradarbiavimo partnerių. KTU prof. Juozo Vido Gražulevičiaus tyrėjų grupė, kurioje šalia lietuvių yra tyrėjų iš Jungtinės Karalystės, Baltarusijos, Armėnijos, Gruzijos,

Kinijos, Irano, Indijos, Ukrainos, kartu su kitų šalių chemijos ir fizikos mokslo sričių tyrėjais iš Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Ukrainos, Latvijos ir Taivano mokslininkais, verslo atstovais iš Vokietijos „Novaled“ ir „CY-NORA“ bei Prancūzijos „Astron-FIAMM“ jau ne vienerius metus vykdo aukšto lygio projektus, susijusius su naujų organinių medžiagų mėlynos spalvos naujos kartos OLED kūrimu, tyrimais ir taikymu pramonėje.

Organinių medžiagų tobulinimui nėra ribų, o jų sintezė – virtuoziškas darbas. Per pastaruosius metus organinėje sintezėje įvyko daug pokyčių. Anksčiau reakcijos vykdavo didelėse kolbose valandų valandas. Dabar procesai pasikeitė iš esmės. Chemikai organikai remiasi dirbtinio intelekto sukurtais teoriniais metodais, molekulių modeliavimu, jų savybių prognozavimu. Formuojama struktūra, stebima, kaip erdvėje išsidėstę tos molekulės elementai. Tik tuomet bandoma rasti sintezės kelią, kuris leistų gauti vienokią ar kitokią molekulę, tinkamą organinei elektronikai.

Lietuvoje rasti lėšų tyrimams ir juos vykdyti yra ypač svarbu, nes tik taip galima integruotis į pasaulinį mokslą ir kelti tyrėjų meistriškumą. Tyrimus finansuoja Lietuvos, Latvijos ir Kinijos (Taivano), Lietuvos ir

Išmanojo telefono ekrane naudojamos medžiagos

Ukrainos bendradarbiavimo mokslo ir technologijų srities bendrų mokslinių tyrimų programos. Europos Sąjungos bendrųjų programų „Horizontas 2020“ lėšomis atnaujinta tyrimų aparatūra šiandien leidžia dirbti ne blogesnėmis sąlygomis nei pirmajaučiose Vakarų ar Tolimųjų Rytų laboratorijose.

Tobulinant ir sintetinant naujas medžiagas TADF organiniams šviestukams, dauguma prof. Juozo Vido Gražulevičiaus

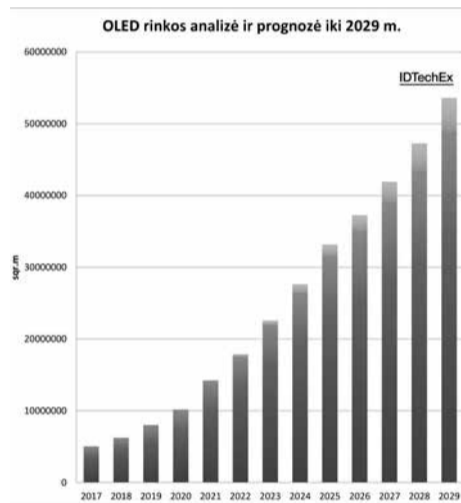

Veikiantis didelio paviršiaus ploto OLED, kuris suformuots iš organinių medžiagų bendradarbiaujant su partneriais iš įmonės „Novaled“

doktorantų renkami podoktorantūros studijas užsienyje – stipriose optoelektroninių prietaisų tyrimų laboratorijose. Pavyzdžiui, šio straipsnio autorius 2017–2020 m. sėkmingai įsiliejo į prof. Martins Rutkio vadovaujamą Organinių medžiagų mokslinę tyrėjų grupę Kieto kūno fizikos institute Latvijos universitete, atlikdamas tyrimus apie termiškai aktyvinta uždelstą fluorescencija pasižymintius mėlynos spalvos spindulių ypač efektyvius mėlynos spalvos OLED, kurių efektyvumas siekia net 24 proc. Pasiiektas OLED efektyvumas prilygsta geriausiaim iki šiol žinomam mėlynos spalvos TADF OLED efektyvumui. Darbo rezultatai publikuoti „Elsevier“, „Taylor & Francis“, „The Royal Society of Chemistry“ leidyklų 8-uoose prestižiniuose moksliniuose žurnaluose.

Pasitelkus dirbtinį intelektą, „sumanių“ medžiagų ir iš jų pagamintų įvairių „išmaniųjų“ produktų paklausa kasdien vis auga. Organinė elektronika kuriama ne tik geriausiose pasaulio mokslinėse grupėse, bet ir Lietuvos universitetų laboratorijose. Pasitelkiant žmogiškuosius ir technologinius išteklius išradingai keičiamos medžiagų savybės, o iš jų suformuoti organinės elektronikos prietaisai tampa neatsiejama mūsų gyvenimo dalimi.

Finansavimą šiems tyrimams skyrė Europos regioninės plėtros fondas ERDF, Podoktorantūros stažuotės sutarties Nr. VIAA/1/16/177. Tyrimus vykdo Latvijos universitetas kartu su Kauno technologijos universitetu. *Straipsniui finansavimą skyrė Europos regioninės plėtros fondas (ERDF), podoktorantūros stažuotės sutarties Nr. VI AA/1/16/177*

„IDTechEx“ tyrimų OLED rinkos analizė ir prognozė pagal plotą (kv. m.). Šaltinis: IDTechEx

tarnavimo laiką. Todėl OLED technologijos vis dar yra mažiau populiarios nei LED.

Kalbant apie OLED įrangos sudedamųjų dalių stabilumą, daugiausia problemų sukelia mėlynos spalvos OLED gyvavimo trukmė. Jei pirmosios OLED kartos šviestukams galėjo būti suteikiama kelerių metų garantija, šiandien ji siekia nuo 5 iki 8 metų. Ir tai – ne riba. Mėlynos spalvos iššūkį patyrė ir LED technologijų kūrėjai. Dar 1990 m. japonų mokslininkai Isamu Akasaki, Hiroshi Amano ir Shuji Nakamura, panaudodami atitinkamus puslaidininkius, suformavo mėlynos spalvos LED šaltinius, tačiau optimalų efektyvumą pasiekė tik daugiau nei po

Prof. Juozo Vido Gražulevičiaus (pirmoje eilėje pirmas iš dešinės) neformali mokslinė tyrėjų grupė KTU „Santakos“ slėnyje

Prof. Juozo Vido Gražulevičiaus mokslinė tyrėjų grupė su partneriais iš Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Baltarusijos, Didžiosios Britanijos, Ukrainos, Taivano, Liuksemburgo. Autoriaus asmeninio archyvo nuotraukos

Gydytojai – Lietuvos Steigiamojo Seimo nariai. Jie buvo „Aušros“ ir „Varpo“ pakylėti

Tėsinys. Pradžia – Nr. 10 (653)

Regina Vaišvilienė

Mažajam Seimui buvo pavestos pagrindinės Steigiamojo Seimo funkcijos. Mažasis Seimas dirbo 3 mėnesius iki 1921 m. sausio 17 d., kol visas Steigiamasis Seimas vėl atnaujino plenarinius posėdžius.

Steigiamojo Seimo narių gydytojų priklausymas partijoms ir darbas komisijose

Dalis Steigiamojo Seimo narių gydytojų veikė Krikščionių demokratų bloke, kurį sudarė susijungusios Ūkininkų sąjungos, Darbo federacijos, Lietuvos krikščionių demokratų partijos frakcijos ir Lietuvių katalikių moterų atstovės.

Į šį bloką įėjo:

Eliziejus Draugelis, išrinktas II (Kauno) rinkimų apygardoje pagal Lietuvos ūkininkų sąjungos (LŪS) sąrašą. Jis dirbo Krašto apsaugos, Savivaldybės ir administracijos bei Darbo, Socialinės apsaugos ir Sveikatos nuolatinėse komisijose.

Kazimieras Jokantas, išrinktas V (Panevėžio) rinkimų apygardoje kaip LŪS atsto-

Juozas Buzelis

Eliziejus Draugelis

Steigiamojo Seimo nariai kariškiai, atstovavę įvairioms parlamentinėms frakcijoms. Iš kairės sėdi: Petras Ruseckas, Feliksas Mikšys, Jonas Galvydis-Bykauskas, Konstantinas Žukas. Stovi: Ladas Natkevičius, Klemensas Vaitekūnas, Vincas Šmulskytis, Antanas Matulaitis

vas. Dirbo Ekonominėje ir Švietimo nuolatinėse komisijose, o nuo 1921 m. gegužės 31 d. buvo Užsienio reikalų nuolatinės komisijos pirmininko pavaduotojas.

Klemensas Vaitekūnas, išrinktas V (Panevėžio) rinkimų apygardoje kaip LŪS atstovas. Dirbo Ekonominėje, Darbo, Socialinės apsaugos ir Sveikatos nuolatinėse komisijose.

Lietuvos socialistų liaudininkų darbo partijos ir Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos (LVLS) bloke veikė šie Steigiamojo Seimo nariai gydytojai:

Juozas Buzelis, išrinktas VI (Utenos) rinkimų apygardoje pagal LSLDP sąrašą. Dirbo Seimo mandatų patikrinimo, Darbo, Socialinės apsaugos ir Sveikatos nuolatinėse komisijose.

Kazys Grinius, išrinktas I (Marijampolės) rinkimų apygardoje kaip Lietuvos valstiečių sąjungos (LVS) atstovas. Dirbo Laikinosios valstybės Konstitucijos projekto nuolatinėje komisijoje. Vėliau buvo išrinktas pirmosios nuolatinės Vyriausybės Ministru Pirmininku. Jis siekė, kad Seimo priimamoje Konstitucijoje atsispindėtų varpininkų puoselėtos žmogaus ir piliečio laisvės.

Vladas Lašas, išrinktas VI (Utenos) rinkimų apygardoje pagal LVS sąrašą. Dirbo Finansų, Biudžeto, Darbo, Socialinės apsaugos ir Sveikatos nuolatinėse komisijose.

Jonas Staugaitis, išrinktas II (Kauno) rinkimų apygardoje pagal LVS sąrašą. Didele balsų persvara išrinktas Steigiamojo Seimo pirmuoju vicepirmininku, buvo Darbo, Socialinės apsaugos ir Sveikatos nuolatinės komisijų narys.

Valstybės gynyba

Lenkijai užpuolus Vilniaus kraštą, ne vienas Steigiamojo Seimo narys išreiškė pageidavimą stoti į karo tarnybą. Tarp jų buvo ir karo gydytojas K. Vaitekūnas, kuris drauge su Seimo prezidiumo sekretoriumi kapitonu Ladu Natkevičiumi suorganizavo kariuomenės savanorių raitelių pulką „Geležinis vilkas“. Vien tai, kad šiame pulke dalyvavo net penki Steigiamojo Seimo nariai, kėlė visuomenės susidomėjimą ir didino pasitikėjimą šia karine organizacija. Buvo sudarytas ir gynybos fondas, kuriam dau-

gelis Steigiamojo Seimo narių aukojo ne tik pinigais, bet ir vertingus asmeninius daiktus.

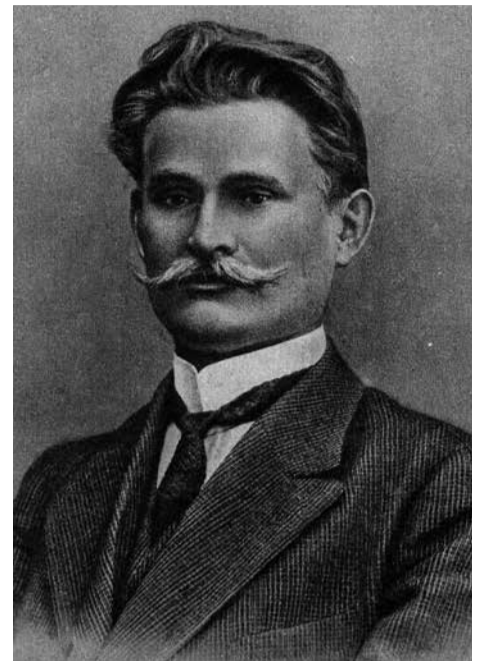
Seimo nariai apie sudėtingą valstybės padėtį informavo gyventojus savo rinkimų apygardose, kvietė stoti savanoriais į Lietuvos kariuomenę, organizavo paramos Lietuvos kariams rinkimą. Apie keturiasdešimt Seimo narių buvo išvykę į jiems nurodytas apskritis, kuriose steigė paramos komiteto skyrius ir rinko paramą besikuriančiai kariuomenei.

Steigiamojo Seimo darbe

Į Steigiamąjį Seimą išrinkti gydytojai turėjo daug ką bendro. Juos jungė gana sunkus kelias į mokslą, nuolatinis žinių troškimas, nuo ankstyvos jaunystės pradėtas savarankiškas gyvenimas svetimuose miestuose, pas svetimus žmones. Jie užsigrūdino, išmoko suderinti įvairiausių veiklą: mokslą, savišvietą, dalyvavimą įvairiose lietuviškos veiklos organizacijose, norą ir gebėjimus šviesti savo bendraamžius, likusius sodžiuose. Jie gabenodraudžiamą lietuvišką spaudą. Gana anksti patys įsitraukė į šioje spaudoje rašančiųjų gretas, bendradarbiavo, rengiant „Varpą“, „Ūkininką“, „Vilniaus žinias“ ir kitus periodinius leidinius, rašė įvairiomis paprastam sodiečiui aktualiomis temomis.

Išskyrus gerokai vyresnius K. Grinių ir J. Staugaitį, daugelis kitų Seimo narių gydytojų buvo panašaus amžiaus, todėl jų keliai buvo susikirtę arba gimnazijose, arba universitete. Tad jau nuo ankstyvos jaunystės jie pažinojo vienas kitą, pasitikėjo vienas kitu ir tikėjo tuo, ką darė. Šiaulių ir Mintaujos gimnazijose mokėsi J. Buzelis, K. Jokantas ir K. Vaitekūnas; Marijampolės gimnazijoje – E. Draugelis, K. Grinius, J. Staugaitis. V. Lašas baigė Petrapilio Šv. Kotrynos gimnaziją. Jie studijavo Dorpato (Tartu), Maskvos arba Varšuvos universitetuose.

Kilus Pirmajam pasauliniam karui, ne vienas iš jų, dar net nebaigusių studijas, buvo mobilizuoti į Rusijos armiją kaip karo gydytojai. Baigiantis karui, kiekvienas stengėsi kuo greičiau grįžti į Lietuvą. Karo nualintas kraštas buvo apgailėtinas būklės. Lietuva neturėjo nei reikiamų sanitarijos priemonių, nei specialistų. Visi jie be didesnės tiesioginės gydytojo

Kazys Grinius

Vladas Lašas

praktikos ir iškart ėmėsi bendrosios Lietuvos sveikatos sistemos kūrimo reikalų, neskaitant kitos visuomeninės ir politinės veiklos.

Dauguma Seimo narių gydytojų, be darbo anksčiau išvardintose Seimo nuolatinėse komisijose, dalyvavo sprendžiant gyventojų sveikatos apsaugos klausimus. Seime buvo įkurta Sveikatos subkomisija. Jos vedėju tapo K. Grinius, o nariais – V. Lašas, J. Staugaitis, J. Buzelis, K. Vaitekūnas ir Emilija Spūdaitė-Gvildienė. Patariamąjį balsą turėjo Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamento, Krašto apsaugos ministerijos Sveikatos skyriaus, Raudonojo Kryžiaus, Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus, Kauno miesto savivaldybės, Higienos instituto, Kauno medicinos draugijos, Kauno gydytojų sąjungos, „Medicinos“ žurnalo redakcijos ir kitų įstaigų bei organizacijų atstovai.

Sveikatos subkomisijos pirmasis posėdis įvyko birželio 1 d. Jo dalyviai pasidalino bendromis žiniomis. Birželio 8 d. įvyko antrasis posėdis, kuriame buvo aptarta, koku keliu turi būti tvarkoma sveikatos apsauga Lietuvoje, kas turėtų rūpintis sveikatos reikalais apskrityse ir valsčiuose, kokia turėtų būti

Lietuvos imunologijos mokslo kūrėjas

Būrimas iš kraujo lašo

Loreta Glebavičiūtė

Lietuvos mokslo premijos laureatą, imunologą, Lietuvos mokslų akademijos tikrąjį narį, profesorių habilituotą daktarą Vyta Antaną Tamošiūną galima vadinti Lietuvos imunologijos mokslo tėvu. Prof. V. A. Tamošiūno indėlis į imunologijos mokslą yra neišmatuojamai didelis. Žaibu plintant naujiems virusams, imunologijos mokslas ir šiandien, kaip niekada, yra aktualus. Vis dar yra gamtos paslapčių ir neaiškių dalykų, tad imunologijos mokslinių tyrimų perspektyvos yra labai plačios.

Žmonės jau senovėje stengėsi apsaugoti nuo užkrečiamųjų ligų, tačiau mažai žinojo apie apsaugos, t. y. imuninės sistemos, sandarą ir būklę. Jos tyrimai padėjo sukurti skiepus nuo baisių ligų. Bet iki šiol yra skiepijimo priešininkų. Nors praėjo bene 200 metų nuo pirmųjų skiepijimų, jie vis dar tobulinami, o atsiradus naujam virusui, mokslininkai vėl iš naujo imasi tyrimų. Vis daugiau žmonių serga alergija, autoimuninėmis ligomis, vėžiu, kenčia nuo AIDS. Imunologai nagrinėja autoimuninių ir alerginių susirgimų priežastis ir bando atsakyti į klausimą, kodėl imuninė sistema ne visada įstengia kovoti su nematomu priešu, kodėl žmonės suserga vėžiu.

Iki šiol viena iš klinikinės imunologijos paslapčių – imunodeficitas, kuris gali būti įgimtas ir įgytas (pakeitus aplinką, dažniausiai pastarasis išnyksta). Daugelis jo atvejų jau neblogai ištirti, bet kas žino, kiek dar jų gali būti? Imunologijos mokslas – visada jaunas, susijęs su mokslo pažanga. Į imunologiją nuolat diegiami kitų mokslų pasiekimai. Imunologai nustato imuniteto nepakankamumą, dalyvauja įvairių organų, audinių ar ląstelių persodinimo procedūrose, skiepija įvairiam amžiaus pacientus. Lietuvos imunologai, būdami pasaulio ir Europos organizacijų nariais, dalyvauja kongresuose, konferencijose, dalijasi naujausia informacija ir gali padėti žmonėms suprasti savo imuninę sistemą bei įveikti įvairias imunines ligas.

Knygos

Išpūdį apie išpūdingą mokslininko asmenybę ir jo indėlį į imunologijos mokslą galima susidaryti iš jo parašytų knygų. Jubiliejaus proga išleista Vyto Antano Tamošiūno bibliografijos rodyklė, neatsitiktinai pavadinta „Kraujo lašo paslaptys“, nes visus imunologinius tyrimus galima atlikti, paėmus tik kraujo lašą. Jie parodo žmogaus imunologinę būklę, polinkį į vieną ar kitą ligą, leidžia nustatyti ligos diagnozę. Chirurgams, norint persodinti organą ar audinį, būtina įvertinti donoro ir recipiento antigenus, t. y. atlikti imunologinį tyrimą. Tokiems tyrimams, imuniteto paslaptims aiškintis V. A. Tamošiūnas skyrė didžiąją savo gyvenimo dalį.

Kitas solidus leidinys – mokslinė monografija „Imunologijos raida Lietuvoje. Trys amžiai: nuo empirinių užuominų apie atsparumą iki imuniteto tyrimų“ (2016 m.) – skirtas imunologijos mokslui. Jame yra daug V. A. Tamošiūno ir kitų mokslininkų straipsnių apie imunologijos istoriją, kryptis, metodus sprendimus, eksperimentinę ir klinikinę, veterinarinę imunologiją, skiepijimą ir kt.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka išleido Japonijos imunologų draugijos ir Europos imunologų draugijų

federacijos leidinį „Jūsų nuostabią imuninę sistemą. Kaip saugomas jūsų kūnas“, kurios mokslinis konsultantas buvo V. A. Tamošiūnas. Jis yra daugiau nei 350 imunologijos srities mokslinių publikacijų autorius ar bendraautoris, mokslo populiarinimo leidinio „Leukozės ir virusai“, monografijos „Virusinės limfocitinės imunobiologija“, vadovėlio studentams „Molekulinės imunologijos ir imunochemijos pagrindai“ autorius.

Apie mokslinį ir asmeninį gyvenimo kelią V. A. Tamošiūnas pasakoja autobiografinėse knygose: „Kelius nuėjęs, keliu pareisiu“, „Profesorius Vyta Antanas Tamošiūnas: gyvenimas, darbai, pamąstymai, bibliografija“ ir naujausioje, 2019 m. išleistoje knygoje „Mano gyvenimo žingsniai. Nuo purienų iki imunologijos“. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka mokslininko jubiliejų ir naujų knygų išleidimo proga yra surengusi ne vieną V. A. Tamošiūnui skirtą parodą.

Biografija

Vyta Antanas Tamošiūnas gimė 1942 m. birželio 15 d. Pasvalio rajone, Banioniuose. Štai ką mokslininkas rašo savo autobiografijoje: „Menant vaikystės metus, mano prisiminimai buvo tik apie nelaimes. Pirmiausia, dar pirmoje klasėje, mirė mano tėvas, tad man neteko išgirsti jo minčių apie gyvenimą, vienokį ar kitokį darbą, profesiją, juo labiau apie būsimą šeimą. Iš jaunystės liko užuojauta mamai, tegalėjau tik stebėtis jos kantrybe. Juo labiau kad dar prieš man gimstant, nuskendo mano sesutė Kazimiera. Vėliau sudegė gyvenamasis namas. Gaisro metu apdegė ir mirė kitas sūnus – mano jaunesnis brolis Teodoras. Po gaisro ir pati mama ilgus metus gydėsi.“

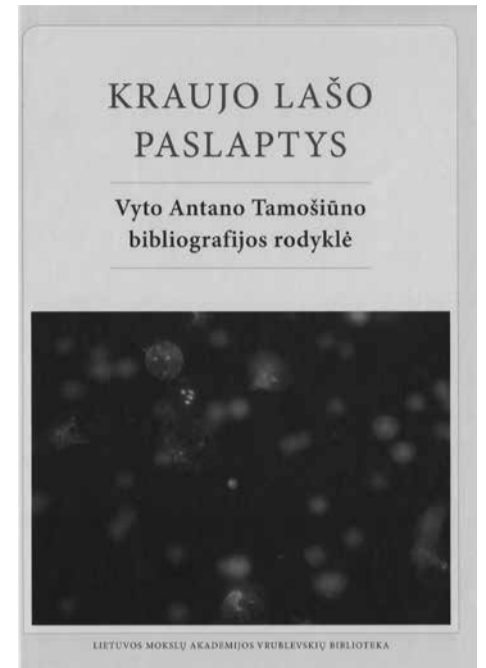
Vyta ne kartą stebėjosi savo motinos pasiaukojimu šeimai ir stiprybe. Jai teko patirti daug negandų – artimųjų mirtis, gaisrą, žemės ir miško nacionalizavimą, vienkiamį naikinimą, neramų miško brolių ir strībų susirėmimų laiką, trėmimus į Sibirą. Tačiau šeimą užgriuvusios nelaimės išgelbėjo nuo tremties, nes ji buvo išvežtinų asmenų sąrašė. Neištremė, nes Tamošiūnai ir taip jau buvo pakankamai likimo nustekenti.

1959 m. baigęs Panevėžio I vidurinę mokyklą, vaikas nebuvo apsisprendęs, kokią specialybę pasirinkti. Medicinai pritrūko gerų atestato pažymių. Kelią į biochemiją V. A. Tamošiūnas pradėjo kiek neįprastai – nuo veterinarinės studijų Lietuvos veterinarinės akademijoje, kur įgijo pamatinių žinių apie anatomiją, fiziologiją, histologiją ir biochemiją. O tai buvo itin svarbu.

V. A. Tamošiūnas 1966–1969 m. buvo Lietuvos mokslų akademijos Biochemijos instituto ir SSRS mokslų akademijos Citologijos instituto aspirantu Leningrade. 1970-aisiais Sveikatos apsaugos ministerijos Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institute jis apgynė biologijos mokslų kandidato (pagal dabartinę klasifikaciją – daktaro) disertaciją „Citocheminis galvijų kraujo leukocitų tyrimas leukozės atveju ir jos gydymas“. Be kraujo ląstelių, tyrė limfocitus, įvairių cheminių medžiagų (galimų vaistų) poveikį kraujo ląstelėms. Šis tyrimas buvo susijęs su Biochemijos instituto tematika. Šiame institute V. A. Tamošiūnas išdirbo dvidešimt vienerius metus. Prof. Benediktas Juodka jį pakvietė į Vilniaus universiteto Biochemijos katedrą dėstyti imunologiją ir imunochemiją.

Akad. V. A. Tamošiūno knygos

Kaip išgelbėti galvijus nuo leukemijos?

Jaunasis mokslininkas toliau tęsė disertacijos temą. Jis tyrinėjo leukocitus (baltuosius kraujo kūnelius), susipažino su imunologijos mokslo tyrimais tuometinėje Sovietų Sąjungoje, taikydamas naujausias biotechnologijas. Leukozė (arba leukemija) – žmogaus ir gyvulių kraujo sistemos navikinė liga – lyg rykštė, nusinešanti į kapus. Svarbu buvo nustatyti cheminių medžiagų kiekį sveikų, sergančių leukoze ir gydytų galvijų kraujo leukocituose. Tačiau tyrimai laboratorijose su mikroskopu nebuvo tikslūs, lyg „iš akies“.

Literatūroje aptikęs citofotometrinių metodą, V. A. Tamošiūnas Leningrade surado prietaisus gaminusią gamyklą, kuri mielai padėjo mokslininkams. Tai leido geriau suprasti leukozės išsivystymo mechanizmus. 1974 m. Biotechnikos institute įkūrus Imunologijos ir imunochemijos sektorius, mokslininkai išskyrė „lietuvišką“ leukozės virusą, nustatė „leukeminius“ antigenus. Tyrimais susidomėjo Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) atstovai, Maskvos molekulinės biologijos mokslininkai. 1986 m. V. A. Tamošiūnas Maskvoje apgynė daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertaciją, kurioje buvo daug unikalių duomenų, normalių ir vėžinių ląstelių sąveikos hipotezių.

Nauji virusologiniai ir imunologiniai metodai padėjo nustatyti ne tik leukoze sergančių gyvulių, bet ir virusų nešiotojus. Leukozės imunologijos studijos sudarė sąlygas naujai mokslo įstaigai – Imunologijos institutui įsteigti. Įvertinus V. A. Tamošiūno indėlį, tiriant galvijų leukemiją, jam buvo suteikta Lietuvos mokslo premija. O žmonės kalbėjo: „Tai tas žmogus, kuris išgelbėjo Lietuvos karves nuo leukemijos.“

Imunologija

Akademiko V. A. Tamošiūno iniciatyva ir pastangomis 1990 m. prie Lietuvos mokslų akademijos įkurtas Imunologijos institutas. Po metų jis subūrė imunologijos mokslininkus ir praktikus į Lietuvos imunologų draugiją. 1990–2010 m. vadovavo Imunologijos instituto Molekulinės imunologijos laboratorijai, vėliau ir visam Imunologijos institutui.

Atkūrus nepriklausomybę, atsivėrė pasaulis. V. A. Tamošiūnui su pranešimais teko

dalyvauti pasaulio imunologų kongresuose Europoje, Kanadoje, Amerikoje, Japonijoje, Tailande ir kitur. 2010 m. Kobės mieste Japonijoje vyko 14-asis tarptautinis imunologijos kongresas, neoficialiai vadinamas vienu svarbiausių XXI a. imunologijos įvykių. Jame pagrindinį pranešimą skaitė Nobelio premijos laureatas Davidas Baltimore. Lietuviai pristatė du pranešimus: apie tipinius antigenus, vaikams sergant onkohematologinėmis ligomis, ir apie laukinių žvėrių oralinę vakcinaciją.

Švietėjas ir ugdytojas

V. A. Tamošiūnas yra jaunosios kartos imunologų vedlys, jiems perdavęs savo patirtį. Jis dėstė Žemės ūkio technikumė, Medicinos mokykloje, Vilniaus ir Lietuvos edukologijos universitete. Jo dėka pradėtos organizuoti jaunųjų imunologų vasaros mokyklos, rengiamos imunologų konferencijos ir simpoziumai. Bendradarbiaujant su Vilniaus universitetu, Imunologijos institute parengta daugiau kaip 30 biomedicinos mokslo daktarų įvairioms mokslo įstaigoms, jiems profesorius dažniausiai vadovavo ar buvo jų disertacijų gynimo komiteto nariu.

V. A. Tamošiūnas – Visuotinės lietuvių enciklopedijos mokslinės redakcijos tarybos narys, Lietuvos mokslo žurnalų „Alergologija ir klinikinė imunologija“, „Biologija“, „Acta medica Lituanica“, „Veterinarija ir zootechnika“ bei užsienio žurnalo „Central European Journal of Immunology“ redakcinių kolegijų narys. Už mokslo pasiekimus ir publikacijas 2005 m. jam suteikta Lietuvos mokslo premija.

V. A. Tamošiūno dėka Lietuvoje sėkmingai plėtojama šiuolaikinė imunologija. Be to, tirdamas šią sritį, jis daug nusipelnė ir kitoms biologijos mokslo šakoms. Lietuvos imunologijos draugija jo veiklą įvertino išrinkdama jį Garbės prezidentu. 2015 m. jam skirta vardinė akademiko Vlodo Lašo premija. Išleidus „Imunologijos terminų aiškinamąjį žodyną“, už lietuviškos imunologijos ir alergologijos terminijos kūrimą 2018 m. V. A. Tamošiūnas buvo įvertintas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos diplomu. 1997–2002 m. jis buvo Lietuvos Maltos ordino pagalbos tarnybos prezidentas, ne kartą apdovanotas už aktyvią veiklą. *Autorė yra Lietuvos MA Vrublevskių bibliotekos darbuotoja*

Seimo nariai mokslininkai ragina imtis regionų ūkio plėtros

Šiaulių oro uostas ir kiti projektai

Birželio 3 d. Seimo nariai kreipėsi į Ministrą Pirmininką Saulių Skvernelį dėl Šiaulių miesto investicinių projektų įtraukimo į ilgalaikių investicijų ekonomikos skatinimui planą „Ateities ekonomikos DNR planas“. Pagrindinis kreipimosi akcentas – dėl Šiaulių oro uosto infrastruktūros modernizavimo ir prieigų į oro uostą įrengimo, riedėjimo tako rekonstravimo, teritorijos pritaikymo investicijoms pritraukti.

Kreipimesi Seimo nariai išsakė nuomonę, kad plano tikslų negalima pasiekti, jeigu tvarus, inovatyvus ekonomikos augimas, sudarantis sąlygas ekonominei ir socialinei gerovei, tolygiam Lietuvos vystymuisi, bus atskirtas nuo Lietuvos regionų. Parlamento nariai teigė, kad **plane trūksta strategiškai nuoseklaus regionų vystymosi prioriteto, siekio panaikinti ekonominius, socialinius, infrastruktūrinius, investicinius skirtumus tarp atskirų Lietuvos regionų.** Būtent todėl parlamento nariai prašė atsižvelgti į Šiaulių miesto savivaldybės mero Artūro

Visocko rašte „Dėl ilgalaikių investicijų ekonomikos skatinimo plano projekto“ (2020 m. gegužės 25 d. Nr. S-1864) pateiktus konkrečius investicinius pasiūlymus, paremtus konkrečiais argumentais ir visos Lietuvos vystymosi perspektyva, sąnaudų ir naudos analize, ir svarstyti galimybę skirti prašomų lėšų.

Seimo nariai atkreipė dėmesį, kad Šiaulių miesto savivaldybė pati prisideda savo lėšomis, yra pasirengusi projektų įgyvendinimui, numachiusi būsimą pridėtinę vertę į tolimesnę miesto, regiono, Lietuvos raidą investavus prašomas lėšas ir įgyvendinus projektus. Šių projektų įgyvendinimas būtų puikus pavyzdys, kaip gali sinergiškai dirbti valstybė, savivalda ir privatus verslas, nes jau dabar privatus sektorius investuoja (darbai vyksta) 10 mln. eurų. Parlamentarai akcentavo, kad COVID-19 pandemija atskleidė ne tik esminius pokyčius globalioje ekonomikoje, bet ir poreikį revizuoti Lietuvos valstybės investicijas į regionus, kurie iš principo nebuvo matomi kaip inovatyvios ir aukštos pridėtinės vertės kūrimo sektoriai.

Kreipimąsi inicijavo Šiaulių krašto bičiųliū parlamentinės grupės pirmininkas doc. dr. Stasys Tumėnas, o pasirašė aštuoniasdešimt keturi parlamento nariai. „Džiaugiuosi kolegų solidarumu, supratimu, kad Lietuvos ateitis ir pažanga priklauso ir nuo valstybės strateginės raidos, ir nuo regionų vystymosi, ir nuo visų Lietuvos piliečių. Retas atvejis, kai Seime idėjai, projektui taip vieningai pritaria skirtingų partijų atstovai, kurie supranta idėjos svarbą ir neabejoja sėkme regionui, Šiaulių miestui ir visai valstybei“, – sakė Stasys Tumėnas.

Ar vėl grįžtame prie „vieno miesto Lietuvos“?

Statistikos departamentui paskelbus, kad vien 2019 m. regionuose buvo panaikinta 5,7 tūkst. darbo vietų, finansuojamų iš biudžetų, o Vilniaus apskrityje įkurta per 3,4 tūkst. naujų, Seimo narys prof. Kęstutis Masiulis ragina Vyriausybę keisti darbo vietų politiką. „Nuo 2016 m. ne Vilniuje valstybės finansuojamų darbo vietų buvo panaikinta apie 15 tūkstančių. Tai labai didelis smūgis regionams, kur darbo rasti yra sunkiau ir

atlyginimai – mažesni. Gal tos darbo vietos nereikalingos? Reikalingos, bet jos buvo perkeltos į Vilnių. Tokia valstybės politika yra neišmintinga ir skatina gyventojus emigruoti ar keltis į sostinę. Tą rodo ir skaičiai. Vien pernai Vilniuje gyventojų padaugėjo 10 tūkst., kai daugumoje mažesnių miestelių matėme tik gilėjančias demografines problemas“, – kalbėjo parlamentarai.

Valstybės finansuojamų darbo vietų Lietuvoje 2019 m. buvo per 308 tūkst., daugiausia Vilniaus apskrityje – 123 tūkst. „Galėtume pasimokyti iš kitų šalių, pirmiausia, Danijos, kur valstybė kryptingai iškelia valstybės finansuojamas darbo vietas į mažesnius miestus tam, kad paskatintų vietos ekonomiką. Gerai, kad Vyriausybė centralizuoja ir optimizuoja buhalteriją, personalo valdymą, kitus ūkio reikalus, bet kodėl darbo vietos būtinai keliamos į Vilnių? Buhalterijų galima rasti ir Šiauliuose, ir net Kelmėje. Karantinas ir darbas iš namų tik dar kartą patvirtino, kad daug darbų galima padaryti iš nutolusių darbo vietų, nebūtina fiziškai būti sostinėje“, – teigia prof. K. Masiulis.

Gražiam gimtadieniui – nauja knyga

Vytautas Žeimantas

Doc. dr. Algimantas Indriūnas šią gegužę atšventė 95-erių metų sukaktį. Daugeliui mokslininkų toks amžius yra apmąstymų ir prisiminimų metas, tačiau A. Indriūnas čia – tikra išimtis. Dar visai neseniai, spalio mėnesį, Žurnalistų namuose sutikome jo naują knygą „Iki globalinės katastrofos liko tik dvylika metų“, kurią parašė, būdamas 94-erių. Ši knyga buvo pristatyta ir šių metų „Mokslo Lietuvos“ Nr. 4 (647). O pasitikdamas jubiliejų, A. Indriūnas atidavė leidyklai naują knygą „Pamąstymai gerovės valstybės link“.

Dr. A. Indriūno gyvenimas nėra rožėmis klotas. „Nedaug rasime giminių Lietuvoje, kurių net šešios kartos būtų buvusios tremtinės. Viena tokių – mūsų giminė, – sako V. Indriūnas. – Mano proseneliai ir seneliai iš motinos pusės Rusijos caro valdžios buvo išstremti į Pavolgį po 1863 metų sukilimo. Tėvai ir mes, vaikai, sovietų valdžios 1941 metų birželį, prieš pat karą su Vokietija, buvome iš Lietuvos išstremti: iš pradžių į Altajaus kraštą, kur teko kirsti medžius, o po metų – į Šiaurę, prie Laptevų jūros. Jakutijoje gimė mano sesers Vidos sūnus – šeštosios tremtinių kartos atstovas. Ten palaidojome motiną, ten baigiau vidurinę mokyklą. Tačiau niekas negalėjo užgesinti meilės Lietuvai ir vilties grįžti į Tėvynę.“

A. Indriūno ilgas gyvenimo dešimtmečius galima apibendrinti taip: medkirtys, malkų vežikas, kino mechanikas, mokyklos direktorius, žurnalo vyriausiasis redaktorius, susivienijimo direktoriaus pavaduotojas, mokslų daktaras, instituto dėstytojas, katedros vedėjas, fakulteto dekanas, Seimo narys. Daugelio knygų autorius...

Gyvendamas Jakutijoje, A. Indriūnas visą laiką ilgėjosi Lietuvos. 1946 m. nelegaliai sugrįžo į Lietuvą ir gyveno Kaune, pasinaudodamas suklastotais dokumentais. Kaune pradėjo dirbti kino mechaniku. Vėliau buvo pakviestas dirbti į tuo metu Kaune veikusią

Doc. dr. Algimantas Indriūnas. Vytauto Žeimanto nuotr.

kino mechanikų mokyklą. Po kurio laiko tapo jos dėstytoju ir net tapo šios mokyklos direktoriumi. 1952 m. baigė elektromechaniką tuometiniame Kauno politechnikos institute (KPI, dabar – KTU) ir tapo inžinieriumi.

Kiek vėliau A. Indriūnas savo gyvenimą susiejo su žurnalistika. 1961 m. įstojo į Lietuvos žurnalistų sąjungą ir iki šiol aktyviai dalyvauja jos veikloje. „Baigiantis 1958 metams, mane pakvietė Lietuvos mokslo ir technikos komiteto pirmininkas akademikas Algirdas Žukauskas. Jis pasakė, kad rengiamasi steigti inžinierių žurnalą „Mokslas ir technika“. Vyriausiuoju redaktoriumi žadama skirti Kauno politechnikos instituto prorektorius Marijoną Martynaitį, bet iš instituto jis neišeis, todėl žurnale bus antraeilininkas. O pavaduotojo pareigas, kurios būtų pirmaeilės, pasiūlė man, – apie tuos laikus prisimena A. Indriūnas. – Kalbėdamas apie naujojo leidinio uždavinius, akademikas sakė, kad žurnalas turės pratinti inžinierių vartoti lietuviškas technines sąvokas, kurių nemažą dalį dar ir teks sukurti. Toks rūpestis kilo dėl to, kad Lietuvos gamyklose ir fabrikuose dokumentacija buvo tvarkoma rusų kalba. Akad. A. Žukauskas sakė, kad

baisu klausytis, koku žargonu kalba mūsų inžinieriai.“

Po dvejų metų M. Martynaitis tapo KPI rektoriumi, todėl atsisakė žurnalo vyr. redaktoriaus pareigų, ir Algimantas Indriūnas buvo paskirtas vadovauti žurnalui. „Mokslo ir technikos“ vyriausiuoju redaktoriumi jis išdirbo iki 1973 m. 1974–1975 m. ėjo laikraščių ir žurnalų leidybos susivienijimo „Periodika“ direktoriaus pavaduotojo pareigas.

1981 m. Maskvos universitete apgynė socialinių mokslų kandidato disertaciją. Beveik dvidešimt metų dėstė Liaudies ūkio vadovaujančiųjų darbuotojų ir specialistų tobulinimosi institute (LŪSTI), vėliau – Lietuvos vadybos akademijoje. Buvo katedros vedėjas, fakulteto dekanas, docentas. 2000–2004 m. išrinktas į Lietuvos Seimą. 2004 m. apdovanotas Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiumi, 2015 m. – medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“.

Didelė gyvenimiška ir darbinė patirtis leido autoriui sėkmingai įsigilinti į sudėtingas demokratijos aktualijas. O jos mus supa iš visų pusių. „Dabartinės visuomenės politiniame gyvenime demokratijos idealas yra vienas vertingiausių politinių idealų, tačiau

keliančių ir daugiausia iškilųjų žmonijos protų ginčų, – teigia A. Indriūnas. – Vertindami jį kaip siekį žadinti žmonijos viltis susidoroti su socialinių konfliktų ir politinio teisingumo problemomis, privalome įsigilinti į demokratijos reikšmę mūsų gyvenimui, jos raiškos formas ir įgyvendinimo sunkumus. Per visą daugiau kaip dvejų tūkstantmečių demokratijos raidos istoriją ją nagrinėdami šviesiausi žmonijos protai iškėlė tiek bloguosis, tiek ir geruosius demokratijos bruožus.“

Demokratijos idealų plėtotė, jų įtvirtinimas – ne vienos dienos darbas. Tai – ilgalaikis procesas. Anot A. Indriūno, vienas iš variklių čia galėtų ir turėtų būti politinės partijos, jų atstovavimas ir atsakomybė visuomenei. Šiuo požiūriu šiuolaikinė politinė padėtis Lietuvoje autoriaus netenkina. Partijos tik tada taps demokratijos garantais, kai pačiose partijose bus demokratija, kai jos vadovausis demokratiškais principais. O Lietuvoje, atsigaunančioje po sovietmečio okupacijos, ne paslaptis, būta įvairių partijų, tarp jų ir tokių, kurios buvo tveriamos ir veikė vieno „vaduko“ principu. Todėl A. Indriūnas skiria dėmesį demokratijai partijų viduje, partijų organizacinei struktūrai ir jų valdymui, skaidriam partijų finansavimui. Tai temos, kurios dar mažai gvildentos, dar laukia ir kitų tyrėjų dėmesio.

Kitas demokratijos garantas – teisingi rinkimai. Dėl jų Lietuvoje yra įvairių nuomonių. A. Indriūnas siūlo rinkimų sistemą tobulinti, didinti reikalavimus kandidatams, stiprinti atsakomybę už priešrinkiminius pažadus, siekti, kad politikų ir valstybės tarnautojų atskaitomybė ir atsakomybė būtų ne tušti žodžiai. Įdomūs ir autoriaus siūlymai dėl dvejų parlamento rūmų, Prezidento rinkimų pavojų, mažumos Vyriausybės, savivaldos reformos. Bet apie tai skaitytojas sužinos, atsivertęs A. Indriūno 2016 m. išleistą knygą „Atsakingos demokratijos valstybės kūrimas“ ir kitas jo knygas. Palinkėkime jubiliatui sėkmės gyvenime ir kūryboje.

JAUNOJO TYRĖJO PUSLAPIS

Gyvajai gamtai rapsų ir kukurūzų laukai yra tragedija

Pokalbis su gamtosaugininku Mariumi Karlonu

Ivairių tarptautinių ir nacionalinių gamtosaugos, mokslinių ir projektinių veiklų autorius, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos magistrantas Marius Karlonas atkreipia dėmesį, kad Europoje per pastaruosius 40 metų išnyko daugiau nei pusė agrarinio kraštovaizdžio paukščių. „Gamtininkai nesako, kad visiškai nereikia arti ar pjauti miško, bet visur privalu taikyti pusiausvyrą išlaikančias priemones“, – teigia jis.

Paukščio skrydis

– Noras pažinti laukinių paukščių gyvenimą – aistra, lydinti Jus nuo vaikystės, bet tapote ne biologu, o ekologu. Kodėl?

– Ekologija šiandienos pasaulyje yra vienintelė veiklos sritis, kurioje matau savo gyvenimo prasmę. Ar visiems žinoma, kad per pastaruosius keturis dešimtmečius vien Europoje laukinių agrarinio kraštovaizdžio paukščių sumažėjo daugiau nei perpus? Biologai koncentruojasi į gyvosios gamtos individus, o aš gamtą matau kaip bendrą visumą, kaip sistemą, kurioje sąveikauja gyvasis ir negyvasis pasauliai. Man rūpi, kas po mūsų liks ateinančioms kartoms.

Daugelis žmonių ekologiją šiandien vis dar linkę tapatinti tik su žalios spalvos lipduku produkto etiketėje. Tačiau maisto ekologiskumas – tik labai maža ekologijos sritis. Ekologija yra mokslas, kuris gilinasi į visą gyvosios ir negyvosios gamtos sąveiką.

– Kuriems Lietuvos paukščiams ir dėl kokių priežasčių gresia didžiausias pavojus išnykti?

– Visoje Europoje per pastaruosius 40 metų sunyko 59 proc. agrarinio kraštovaizdžio paukščių. Įsivaizduokime – pusė paukščių tiesiog ėmė ir dingo. Ir tai įvyko dėl vis didesnio žemės ūkio intensyvinimo, besaikio pesticidų naudojimo, melioracijos. Pievose ir krūmynuose gyvenusiems paukščiams neliko buveinių ir maisto šaltinio – vabzdžių. Gamtininkai neatsitiktinai šiuo metu plytinčius rapsų ir kukurūzų masyvus vadina ekologinėmis dykumomis. Nes lygiai taip pat, kaip Sacharos smėlynuose, paukščiai negali gyventi ir tokiuose laukuose. Gyvajai gamtai tokie laukai – tragedija.

Lietuvoje dėl to nyksta pempės, kuolingos, paprastieji gricukai, raudonkojai tulikai ir daug kitų rūšių. Pas mus atvykę ir pempė pamatę užsieniečiai šokinėja iš džiaugsmo, nes Belgijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje šių paukščių jau beveik neliko. Ten baigia išnykti ir vieversiai, pieviniai kalviukai, geltonosios startos, kurapkos, kurie pas mus, laimė, dar peri.

Vakarų Europa, suvokdama problemos mastą, jau rūpinasi savo sparnuočiais – jų

apsaugai skiria vis didesnę finansavimą, keičia ūkininkavimo taisykles. Bėlieka apgailėstauti, kad Lietuva gerokai nuo to atsilieka. Teisės aktai reikalauja skusti pakeles, šienauti melioracijos griovių pakraščius. Tačiau nereikia, kad tai, kas racionalu ūkiniu požiūriu, yra teisinga gamtai.

Gamtininkai nesako, kad visiškai nereikia arti ar pjauti miško, bet visur privalu taikyti pusiausvyrą išlaikančias priemones.

– Ar, keičiantis klimatui, sulauksime naujų paukščių rūšių? Vilniuje, berods, jau pastebėtos papūgos?

– Mažiausiai dvi poros triukšmingų Kramerio papūgų iš tiesų sostinėje jau gyvena, tikėtina, kad greitai ir perės. Reikėtų žinoti, kad natūraliai Europoje jos anksčiau negyveno, o buvo įvežtos viduramžiais. Vėliau pamažu išplito ir pritapo. Bet yra paukščių rūšių, kurios natūraliai plinta keičiantis klimatui. Vos prieš dešimtmetį savo arealą praplėtė ir Lietuvoje pasirodė iš pietų atskridę bitininkai. Tai labai puošnūs ir nuostabiai čiulbantys paukščiai. Jų koloniją šiuo metu turime Šakių rajone.

Jei prieš 40 metų ornitologams pavykdavo pamatyti baltąjį garnį, tai būdavo sensacija. Dabar jų turime jau kelias perinčias kolonijas ir gana daug matome praskrendančių migracijos metu. Paukščiai apskritai yra labai geras klimato kaitos indikatorius, nes jiems sparnai leidžia labai greitai pakeisti gyvenamąją teritoriją. Natūralioje gamtoje visi paukščiai yra vienodai svarbūs ir vienodai reikalingi. Pavojingos yra tik invazinės rūšys, kurias atveža ir išplatina neatsakingai besielgiantys žmonės. Taip, pavyzdžiui, Europoje ėmė plisti kanadinės berniklės – didelės žąsys, užiminėjančios vietinių paukščių teritorijas.

– Esate įkūręs vienintelę įmonę Lietuvoje, kurios veiklos sritis – paukščių stebėjimas.

– Veikla įmonėje „Ornitostogos“ – tik nedidelė mano veiklos dalis tarp įvairių gamtosaugos, mokslinių ir projektinių darbų. Rengti pirmąsias ekskursijas gamtoje, kurios padėtų žmonėms geriau pažinti Lietuvos sparnuočių pasaulį, pradėjau beveik prieš dešimtmetį, kai bičiuliai paprašė pabūti gidu grupei į Lietuvą atvykusių šveicarų. Ši patirtis patiko ir man, ir tikriausiai tiems užsieniečiams paukščių stebėtojams, nes klientų ratas ėmė sparčiai plėstis. Sulaukiau prašymų pabūti gidu grupėms iš Belgijos, Olandijos, Šveicarijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės ir pačios Lietuvos. Tad, galiausiai, kilo mintis šią veiklą struktūrizuoti ir įsteigti UAB „Ornitostogos“, kitaip tariant, „ornitologinės atostogos“.

Mano tikslas – ne tik organizuoti turus patyrusiems paukščių stebėtojams, bet ir edukuoti Lietuvos vaikus bei visuomenę. Gido darbas „Ornitostogose“ yra sezoninis, nes paukščiai gamtoje stebimi vos keturis mėnesius per metus – pavasarį ir rudenį. Tačiau labai daug laiko užima pasirėngimas, nes, pirmiausia, pats turi sužinoti, kur paukščiai gyvena ar telkiasi migracijų metu, ir sumodeliuoti tokią taktiką, kaip juos parodyti žmonėms nesutrikdant pačių sparnuočių ramybės.

Kartais pavyksta apie savaitę trunkančio turo metu stebėtojams parodyti iki 200 skirtingų paukščių rūšių. Tiesa, tam reikia nepatingėti kasdien atsikelti 5 val. ryto ir išlikti budriems iki vidurnakčio.

Marius Karlonas, VDU tyrėjas ornitologas

Ekskursijų metu lankomės Nemuno deltoje, Kuršių nerijoje, Biržų rajone, Dzūkijoje ir Aukštaitijoje.

– Kokie žmonės renkasi Jūsų ekskursijas?

– Kalbant apie lietuvius, tai – labai platus ratas, tačiau dažniausiai su tiesiogine veikla gamtoje mažai susiję asmenys, dirbantys miestuose: išsilavinę, einantys atsakingas pareigas ir ieškantys naujos, bet intelektualios veiklos, kuri leistų atsipalaiduoti ir atitrūkti nuo kasdienių minčių. O štai iš užsienio dažniausiai atvyksta senjorų grupės, nes daug kur paukščių stebėjimas yra populiarus pomėgis, išėjus į pensiją. Tuo užsiimantys žmonės stebėti paukščių važinėja po visą pasaulį.

Ši, pastaruoju metu vis sparčiau pasaulyje populiarėjanti laisvalaikio praleidimo forma, Jungtinėje Karalystėje gyvuoja jau seniai. Ten vien Karališkojoje paukščių stebėtojų draugijoje (RSPB) yra per milijoną narių.

Lietuvoje šis judėjimas prasidėjo maždaug prieš 30 metų, nes anksčiau į paukščių gyvenimo ypatumus gilinosi tik mokslininkai ornitologai. Todėl turėtume skirti dvi skirtingas sritis – ornitologijos mokslą ir mėgėjišką paukščių stebėjimą. Lietuvos ornitologų draugijos paukščių stebėtojų grupėje šiuo metu jau yra beveik 8000 narių. Ir jų labai sparčiai daugėja. Šie žmonės važinėja po Lietuvą, stebi, fotografuoja paukščius, publikuoja jų atvaizdus viešojoje erdvėje.

Sakyčiau, kad posakis „Paukščių stebėjimas – sočių žmonių pomėgis“ yra ištisus taiklus. Šalyje registruotas paukščių stebėtojų skaičius tiesiogiai koreliuoja su tos šalies ekonomika ir gyventojų išsilavinimu – kuo daugiau paukščių stebėtojų, tuo aukštesnis pragyvenimo lygis. Tarkime, Japonijoje ste-

bėti paukščius yra labai populiaru, o štai kaimyninėje Kinijoje šis pomėgis tik dabar pradeda populiarėti, Vakarų Europoje – taip pat labai populiaru, o Rytų Europoje šia veikla užsiimančių entuziastų ima daugėti tik dabar.

– Viešojoje erdvėje periodiškai nu-skamba atvejai, kai žmonės dėl unikalios kadro pasiryžę iipti ir į erelio lizdą. Kaip pati paukščių stebėtojų gildija tai vertina?

– Iš tiesų yra didžiulė problema, kai žmonės turi lėšų įsigyti brangiai įrangai, tačiau stokoja žinių, kas gamtoje galima, o ko ne. Tokie žmonės veržiasi į buveines, siekdami nufotografuoti kuo retesnius paukščius – kurtinius, erelius, žalvarnius, taip darydami neatitaisomą žalą gamtai. Atrodytų, nekaltas dalykas prisirišti prie juodojo gandro. Bet jei šis paukštis balandžio pradžioje netoli savo lizdo pamato žmogų, jis tą lizdą palieka. Paukščiai itin jautrūs perėjimo vietos rinkimosi periodu, tad nei prie jų artintis, nei netoliese šūkauti tokiu metu ypač nevalia. Todėl stengiamės žmones šviesti. O piktavalius nuo neleistinos veiklos, manau, efektyviausiai stabdo viešumas.

– Kiek paukščių rūšių galima pamatyti Lietuvoje ir kokias jų aptikti sunkiausia?

– Suskaičiuojama 400 skirtingų paukščių rūšių. Apie 160 jų pas mus neperi, o tik praskrenda migruodamos arba atsitiktinai vėjo „atpučiamos“ iš Azijos, Afrikos ar Pietų Europos. Pastarieji atvejai – tik pavieniai ir juos lemia ne stebėtojo žinios, o sėkmė. Tarkime, Sibire gyvenančias ir rudens vėjų atbloktas mėlynuodeges Lietuvoje yra pavykę užfiksuoti tik 6 kartus.

Dažnai manoma, kad tarp vietinių paukščių didžiausias slapukas yra kurtinys. Tačiau iš tiesų jie yra sėslūs paukščiai, visą gyvenimą gyvenantys toje pačioje teritorijoje. Ir nors kurtinių tesuskaičiuojama 300–400, juos pamatyti įmanoma. Suprantama, aplinkosaugininkai stengiasi, kad šių paukščių gyvenamosios vietos netaptų viešai žinomos bet kam.

Pas mus yra ir kur kas retesnių paukščių nei kurtiniai. Pavyzdžiui, Lietuvoje labai retos yra mažosios tošinukės – niekuo neišsiskiriantys rusvi paukščiukai. Jų suskaičiuojame tik apie 10 perinčių porų.

Ūla

„Pasaulio atmintis“ LMA Vrublevskių bibliotekoje

Dr. Daiva Narbutienė

2020 m. birželio 2 – rugpjūčio 31 d. Tado Vrublevskio skaitykloje veikia paroda, skirta UNESCO pasaulio pa-

veldo Lietuvoje metams paminėti. Parodą pavadino Mnemosinės sodais. Mūsų motina Mnemosinė senųjų graikų buvo laikoma atminties deive, poetams ir oratoriams teikusia iškalbos dovaną. Šiandien ją galime laikyti ir kiekvienos atminties institucijos globėja, poetine jos personifikacija. Na, o sodai žymi žmogaus sukurtą žydinčią, ošiančią, skambančią, įkvėpimą ir poilsį jam nuolat dovanojančią erdvę. Jei prie Mnemosinės sodų dar pridėtume Šiaurės Atėnų metaforą, visai nesunkiai suprastume, kad parodoje kalbama apie Vilniuje, LMA Vrublevskių bibliotekoje, saugomas kultūros vertybes. Jas sudaro dokumentai, įtraukti į UNESCO Lietuvos nacionalinį registrą „Pasaulio atmintis“.

LMA Vrublevskių bibliotekoje saugoma 12 dokumentų ir dalis vienos kolekcijos, nuo 2006 iki 2019 m. įrašytų į minėtą UNESCO Lietuvos nacionalinį registrą. Septyni rankraščiniai ir penki spausdintiniai dokumentai, saugomi šioje atminties institucijoje, pripažinti regioninės reikšmės dokumentinio paveldo objektais. Dvi LMA Vrublevskių bibliotekoje esančios rankraštines knygas kartu su kitais dokumentais, saugomais Vilniaus universiteto ir Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos šv. Kazimiero provincijos Kretingos Apreiškimo vienuolyno bibliotekose, kaip „Neformalios lituanistinės mokyklos Kretingos bernardinų vienuolyne dokumentų kolekcija“ turi nacionalinės reikšmės dokumentinio paveldo statusą.

Parodoje eksponuojami penki Retų spaudinių ir trys Rankraščių skyriuose saugomi dokumentinio paveldo objektai. Jie liudija apie rašytinio paveldo aktualumą ir puoselėjimą, siekiant saugiai jį perduoti ateities visuomenės kartoms. Jie visi yra aprašyti, suskaitmeninti ir prieinami skaitmeniniame archyve (<http://elibrary.mab.lt>). Išsamesnę informaciją apie visus į nacionalinį registrą „Pasaulio atmintis“ įrašytus Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomus unikalius objektus galima rasti Bibliotekos interneto svetainėje (<http://www.mab.lt/lt/parodos/virtualios-parodos>). *Rankraštinius dokumentus pateikė ir aprašė dr. Rima Cicėnienė ir Erika Kuliešienė*

SVEIKINIMAS

Antanas Buinevičius. R. Kaminsko nuotr.

Nuoširdžiai sveikiname tremtinį, „Jūros veteraną“ ir sąjūdių Antaną BUINEVIČIŲ 85-ojo gimtadienio proga ir dėkojame jam už jo indėlį į Kauno visuomeninio gyvenimo puoselėjimą. Linkime neblėstančios bendražygių paramos, kuri įkvėptų jėgų ir ryžto, siekiant užsibrėžtų tikslų ir toliau dirbant dėl Lietuvos ir Kauno ateities. Telydi Antaną sveikata, vidinė ramybė ir Dievo palaima!

Dr. Raimundas Kaminskas
Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos valdybos pirmininko pavaduotojas,

Lietuvos sąjūdžio Kauno tarybos pirmininkas

Sąjūdžio istorijos puslapiai

Kauno Sąjūdžio įkūrimo dienos išvakarėse Žaliakalnyje prie Leonardo Savicko-Pelėdos (1937–2013) Sąjūdžio paminklo Aukštaičių gatvėje. R. Kaminsko nuotr.

Birželio 2 d., Sąjūdžio dienos išvakarėse Kaune, Žaliakalnyje su sąjūdiečiais sutvarkėme aplinką prie Leonardo Savicko-Pelėdos (1937–2013) įamžinto

Kauno Sąjūdžio paminklo, kuris yra prie buvusios radijo gamyklos „Šilelis“ pastato Savanorių prospekte. Šiame pastate vykdavo Kauno Sąjūdžio grupių vadovų pasitarimai.

Gydytojai – Lietuvos Steigiamojo Seimo nariai. Jie buvo „Aušros“ ir „Varpo“ pakylėti

■ Atkelta iš 7 p.

priklausomybė ir atsiskaitymai su centrine valdžia. Aptarta, kaip kovoti su džiova, trachoma (šia akių liga sirgo net 35 proc. Lietuvos gyventojų), venerinėmis ligomis, kaip organizuoti jų gydymą ir profilaktiką. Birželio 15 d. posėdyje buvo svarstomi su gyventojų skaičiaus didinimu susiję klausimai: šeimos higienos, motinystės, vaikų mirtingumo, socialinės pagalbos suteikimas neturtingoms šeimoms ar vienišoms motinoms ir kt.

Subkomisijų posėdžiai vykdavo gana dažnai, klausimai buvo svarstomi, pasikviečiant tų sričių specialistus. K. Grinius nuolat domėjosi, kokias priemones galima priimti įstatymais. Sveikatos subkomisija rinkosi 1920 m. spalio 2 d., spalio 19 d., spalio 26 d.

Nors K. Grinius tuo metu vadovavo Vyriausybei, Sveikatos subkomisijos darbe jis dalyvavo aktyviai ir net vadovavo posėdžiams.

Kituose Sveikatos subkomisijos posėdžiuose 1920 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais aptarti ligų ir kūno trūkumų sąrašai naujokų ir karių sveikatai tikrinti, medicinos praktikos teisių Lietuvoje įstatymo projektas ir kiti klausimai. Gruodžio 7 d. posėdyje šios subkomisijos posėdžiai iš Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamento buvo perkelti į Seimo rūmų 15 kambarį, nes norinčių dalyvauti buvo tiek daug, kad jie netilpo nedideliame šio departamento kabinete. 1921 m. sausio 18 d. Sveikatos subkomisijos posėdis svarstė paauglių, vaikų ir moterų darbo įstatymo projektą sveikatos požiūriu. K. Grinius ypatingą dėmesį skyrė mokyklų sanitarinei būklei ir mokinių sveikatai gerinti bei kitiems sanitarinės klausimams.

(Tęsinys – kitame numeryje)

Kilnojamoji paroda „Sovietinė cenzūra Lietuvoje“

Nuo 2020 m. birželio 9 iki rugsėjo 1 d. LMA Vrublevskių bibliotekoje, antrame aukšte prie Bendrosios skaityklos, eksponuojama paroda „Paslapties kultūra: sovietinė cenzūra Lietuvoje“. Jos autorė – Retų spaudinių skyriaus Senosios periodikos sektoriaus vadovė Aida Grybienė.

Ši menkai tyrinėta ir mažai pažinta tema pristatoma šioje bibliotekoje saugomais dokumentais, fotografuotais to laikmečio daiktais, iliustruota leidiniais. Parodoje pasakojama apie tai, kaip veikė pagrindinė sovietinės cenzūros institucija „Glavlit“, įkurta

Lietuvoje iš karto po krašto okupacijos 1940 m., kokias valstybines ir karines paslaptis ir kokiais būdais ji saugojo, kaip ilgalaikės sovietų pastangos slėpti nuo žmonių tikrovę sukūrė savotišką paslapties kultūrą. Parodoje pristatyta bibliotekų specialiųjų fondų, skirtų draudžiamos literatūros saugojimui, veikla, grožinės literatūros cenzūra. Ši trijų stendų kilnojamoji paroda, sugrįžus įprastam gyvenimo ritmui, kelias po regionus su Lietuvos žurnalistų sąjungos nariais. *Parengė LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyrius*

KOLEGŲ IŠ UKRAINOS LAIŠKAS

Profesoriaus Jono Kievišo atminimui

„Palaimintas žmogus, atradęs išmintį.“

Šventasis Raštas

Gegužės 22 d. praradome puikų Ukrainos draugą – socialinių mokslų daktarą, profesorių, Europoje ir pasaulyje žinomą profesorių Joną Kievišą, atvėrusį amžinos atminties duris. Tebūna jam Dangaus karalystė!

Jonas Kievišas netikėtai iškeliavo, palikdamas savo didžiuosius darbus, kuriuose nuolat dalyvavo mokslininkai ne tik iš Ukrainos, bet ir kitų šalių, jo sutelkti ir apglėbti meile tiesai ir gėriui. Jis paliko didžiulį savo mokinių, pasekėjų ir amžininkų būrį. Paliko savo sukurtą galingą mokslinę dvasinės filosofijos mokyklą, kuri visada buvo jo sielos valdovė.

Šiomis liūdnomis dienomis mus vienija bendras sielvartas dėl Ukrainos draugo, kurį prarado ne tik jo gimtasis kraštas, bet visas mokslo pasaulis. Nuoširdus pamaldumas buvo jo didžiulio įkvėpimo šaltinis: dorybės šaltinis. Jam taip atsidavusieji dažnai kalba su žmonėmis, tuo pat metu kreipdamiesi į dangų. Jis buvo išmintingas ir drąsus mokslo darbuotojas, atsidavęs visa širdimi iki paskutinio atodūsiu. Jis buvo draugystės ir mokslinių ryšių tiltų kūrimo meistras, pažymėtas dieviškuoju įkvėpimu ir palaiminimu.

Ukraina niekada nepamirš jo plataus išsilavinimo, aukšto dvasingumo, daugiakultūriškumo, globalaus pasaulio suvokimo ir krikščioniškos atjautos bei pagalbos tiems, kurie pasirenka sunkų tarnavimo mokslui kelią. Jonas Kievišas visada siekė padėti ir palaikyti, kiekvienam atiduodamas dalelę savo sielos, kreipdamas kolegų ir bendraminčių mintis į amžinybę.

Mes tikime Jono Kievišo darbų ir idėjų nemirtingumu. Tikime, kad jo studentų, kolegų ir bendraminčių, artimųjų ir draugų pagarba ir padėka, meilės ir atminimo gėlės, skirtos jo proto ir širdies šviesos atminimui, niekada nevys ant jo kapo. Meldžiamės, kad Dievo gailestingumas lydėtų jį Dangaus karalystėje! Atleisk, mielas bičiuli, mūsų nuodėmes, jei supykėme savo žodžiais ar poelgiais...

Halina Michailovna Sagach

Pedagogikos ir teologijos daktarė (PhD), Odesos teštinio mokymo akademijos profesorė, 4 tarptautinių akademijų akademikė,

Vasylyna Mykolajevna Hairulina

Ukrainos nacionalinės pedagoginių mokslų akademijos narė korespondentė, filosofijos mokslų daktarė, V. Sukhomlinskio vardo kolegijos direktorė

Prof. Jonas Kievišas (trečias iš kairės) tarp kolegų Ukrainoje

Prof. Jonas Kievišas (pirmas iš kairės) per susitikimą Ukrainos ambasadoje

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Akademinės bendruomenės indėlis į mokslinės informacijos sklaidos ir populiarinimo sistemą“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2020 m. skyrė 8 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Raimundas Dužinskas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Vilma Gudelytė-Abarienė, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Valė Macijauskienė, Milena Medineckienė, Andrius Pukšas, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Dalia Urbanavičienė, Janina Valančiūtė.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius

El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Petro ofsetas“

Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius

Tiražas 500 egz.